

BYGG MESTEREN

UTGAVE 0120 FAGTIDSSKRIFT FOR TØMRERFAGET
WWW.BYGGMESTEREN.AS

Bank- palass i tre

Hva skjer når byggmestre mister næringsgrunnlaget? SIDE 6

「

*Bygg
bedre,
enklere*

」

Høye gebyrer og byggekostnadene

Tidligere Røyken kommune i Buskerud og tidligere Sørums kommuner i Akershus toppet i fjor Forbrukerrådets oversikt over kommuner med de høyeste byggesaksgebyrene. For en vanlig enebolig kostet det over 43 000 kroner å få behandlet en byggesøknad i Røyken, og 39 000 i Sørums kommuner. Gebyret hang sannsynligvis sammen med at kommunene brukte lang tid på søknadene. I Røyken gikk det med 39 timer, i Sørums kommuner 36, ifølge oversikten.

«Effektiviseringen i en storkommune burde gi raskere og rimeligere byggesaksbehandling.»

kommunesammenslåinger har gjerne vært bedre service til innbyggerne. Om det blir resultatet i de to storkommunene, gjenstår å se. Utsiktene til lavere gebyrer som følge av mer effektiv byggesaksbehandling, kan visst folk se langt etter.

Når byggesaksgebyrene øker, er det innbyggerne som får regningen, gebyrene bidrar til at allerede høye kostnader ved boligbygging blir enda høyere. «Tar du den, så tar du den», synes å være holdningen. Rådsmannen i Asker sier det mer arrogant i lokalavisa:

– Husbygging er noe de fleste av oss ikke gjør så mange ganger i løpet av livet. Så det er nesten for en engangsavgift å regne.

Det kan være flere grunner til den høye tidsbruken og gebyrstørrelsene, som en fagdirektør i Forbrukerrådet også påpeker. Men hvordan kan Sandnes kommune som er av de raskeste i landet, behandle byggesøknader på 18 timer, mens andre bruker mer enn det dobbelte?

Nå er Røyken og Sørums kommuner slått sammen med to andre kommuner i Asker og Lillestrøm på hver sin side av Oslo. Argumenter for

PER BJØRN LOTHERINGTON
ANSVARLIG REDAKTØR

BYGGMESTEREN

UTGAVE 01/20 - ÅRGANG 94

Utgitt av Byggforlaget AS

Sørkedalsveien 9,
Pb. 5475 Majorstuen, 0305 Oslo

E-post: post@byggmesteren.as

REDAKSJON

PER BJØRN LOTHERINGTON
ansvarlig redaktør

Direkte tlf: 917 21 550

E-post: pbl@byggmesteren.as

CHRISTOPHER KUNØ

webansvarlig

Direkte tlf: 917 63 644

E-post: ck@byggmesteren.as

ANNONSER

ANNE-GRETHER KROGDAHL

Direkte tlf: 948 84 001

E-post: agk@byggmesteren.as

ANNONSEFORMATER OG PRISER

Format (bredde x høyde) 4 farger

Oppslag (385x260 mm): 37.190,-

1/1 side (185x260 mm): 26.450,-

1/2 side (185x130/90x260 mm): 18.750,-

1/4 side (90x130/185x65 mm): 10.320,-

Bilag: 18.350 - 39.000,- Priser eks. MVA

PRODUKSJON

FORSIDEFOTO: Sindre Ellingsen/Helen & Hard

REDAKSJONEN AVSLUTTET: 8. januar

NESTE UTGIVELSE: 25. februar

GRAFISK UTFORMING: Jan Almås

TRYKK: 07 Media AS

ABONNEMENT

INFO-SYS

Tlf: 22 53 53 34

E-post: byggmesteren@info-sys.no

ABONNEMENTSPRISER 2020

Ordinært abonnement: kr 840,-

Abonnement utland: kr 890,-

Abonnement pensjonist/student/

medarbeider: kr 470,-

Full tilgang: kr 680,-

 Fagpressen

Opplag: 5.642

Opplagskontrollert av

Fagpressens Mediekontroll

Antall lesere: 39.000

(Kilde: Kantar Media Fagpresse 2018)

INNHold

NYHETER

- Hva skjer når 35 byggmestere mister inntektsgrunnlaget?..... **6**
- Storkommuner får høyere byggesaksgebyrer..... **8**
- Kommunen skulle sjekket kompetansen..... **10**

REPORTASJER

- Bankpalass hviler på bøk..... **12**
- Uten pensjonister stopper byggmesteren..... **16**
- Åtte forskjellige enheter, men inni er de like..... **18**

TØMREREN

- Solid istandsetter..... **22**
- «Modernisert» hus ført tilbake til 1920-stil..... **26**

TEMA: NY KOMPETANSE

- Vi som bygger på gamle hus må alltid lære oss noe nytt..... **30**
- Bli best på det..... **33**
- Her har vi god mulighet til å lære av hverandre.... **34**
- Produktnyheter..... **36**

LAUG OG FORBUND

- Knutepunktstrategien tar jobbene våre..... **38**
- Nye medlemmer må tas godt imot..... **39**
- Byggmestre usikre på BNL-utgang..... **40**
- FIA's hjørne: Bygg21 – også for byggmestre..... **41**

16
Uten
pensjonister
stopper bygg-
mesteren

18
Bygger
funkis ved
Hjørundfjorden

DET ER MINST 50 GODE GRUNNER TIL Å BESØKE BLADKIOSKEN VÅR PRØV GRATIS PÅ WWW.BYGGMESTEREN.AS

– Dette er en håndverkerpris

OSLO: Frolandfirmaet Bøylestad Moen er tildelt årets Bygg og Bevar-pris. Bedriften har lang erfaring fra istandsetting av bygninger, fra husmannsplasser til kirker. Formidling og opplæring har vært viktig for bedriften, både av egne lærlinger og gjennom fagdager med elever fra videregående skole.

– Dette var fantastisk gøy og moro, og veldig stort for oss. Dette er en håndverkerpris, så dette henger høyt, sa Ragnar Bøylestad ved tildelingen på Litteraturhuset i desember.

De to vinnerne Asbjørn Moen og Ragnar Bøylestad, flankert av juryleder Sjur Mehlum (Multiconsult), Eli Grøttheim (Multiconsult) og Jørgen Leegaard (BNL). (Foto: Bygg og Bevar)

NYHETER

– Hva skjer når 35 byggmestere mister inntektsgrunnlaget?

FREDRIKSTAD: I to dager har Byggmesterlauget krisemøter med politikere for å vise hva byens nye arealplan betyr for deres 35 bedrifter, 320 ansatte og mange lærlinger.

AV CHRISTOPHER KUNØE
CK@BYGGMESTEREN.AS

Kommunens nye arealplan legger opp til minimal nybygging av eneboliger fram til 2032. Nå er planen ute på andre gangs høring og kan så vedtas før sommeren.

70 PROSENT

AV OMSETNINGEN

– Bare en eller to byggmestere i Fredrikstad har ROT som hovedmarked. For alle de andre vil Fredrikstads nye arealplan bety kroken på døra. 70 prosent av inntektsgrunnlaget forsvinner, sier regionleder Frank Pedersen i Bygg-

Møtet med politikerne i opposisjon var det første. Dagen etter møtes byggmesterne i Fredrikstad med politikerne fra Arbeiderpartiet og støttepartiene som vil ha ny arealplan.

mesterforbundet og minner om at det er langt flere enn de 35 bedriftene i laugene som nå er truet.

Det er tid for harde fakta i møtet med ni lokalpolitikere fra Rødt, Høyre og FrP.

– Kan dere ikke legge om driften eller samarbeide om

å bygge blokker? spør en fra Høyre.

– Da trenger vi mange hundre millioner i kapital. Våre ansatte og lærlinger vil bygge trehus, ikke leies ut til entreprenører. Da slutter de på dagen og tar arbeid andre steder i Østfold, svarer byggmester Jon

Petter Andersen.

Av dagens 245 løpende lærekontrakter i Østfold, er 223 hos SMB-bedrifter mens bare 22 går hos de store entreprenørene.

– Jeg varslet Greåker videregående skole at jeg dessverre ikke kan ta inn noen lærling i

Sebastian fikk pris som ung og lovende

LØRENSKOG: Tømrerlærling Sebastian Jensen (19) ble nominert av sine kollegaer i Fjellhamar Bygg og vant prisen «GLAVA ung og lovende 2019». Kollegene hans mente han passet til beskrivelsen, og derfor fortjente prisen: Et spesialdesignet snekkerbelte med kanskje verdens største beltespenne.

– Det var veldig gøy! Det motiverer meg videre for resten av lærlingtiden, sier tømrerlærling Sebastian Jensen.

Sebastian Jensen
(Foto: GLAVA)

år. Og jeg er ikke den eneste, sier en annen byggmester til politikerne.

ØNSKET PRISVEKST

Storkommunen Fredrikstad har nok boligtomter. Men byggmesterne får ikke bygge på dem.

– Jeg har 27 tomter på Torp jeg ikke får bygge på, sier byggmester Arild Andersen. – Mens jeg har sittet på dem, har de firedoblet seg i verdi og det synes jeg er for ille. Hadde det bare blitt sluppet opp litt, så ville vanlige familier fått råd til å bygge seg et hus.

Byggmesterne vil tilby nye eneboliger utenfor sentrum til en kvadratmeterpris fra 35 000 kroner. Inne i sentrum koster små blokkleiligheter det dobbelte.

– Vi ønsker begge deler velkommen. Rimelige nye boliger utenfor sentrum er det som unge barnefamilier vil ha, ifølge forskningen. Så kan eldre og velstående bo i sentrum. Det går vel an å ha to tanker i hodet samtidig, spør regionleder Pedersen.

En byggmester viser lokalpolitikere hva som skjer med tomteprisene. I dag fikk han SMS om at en brannomt ble solgt for mer enn en million over takst.

– Tomteprisene går til månen og utelukker nå alle familier med vanlig inntekt, fastslår byggmesteren og viser budet på mobilen.

– Det er tydelig at vi må ta noen grep her, sier gruppeleder for Rødt og medlem av bystyret Hannah Berg.

LITE GJENNOMTENKT

– Jeg tror ikke at noen har tenkt gjennom konsekvensene av dette. Dere har gitt oss en nyttig gjennomgang, sier en politiker fra Høyre på møtet.

Arealplanen legger opp til enorm boligbygging i sentrum av Fredrikstad. Tusen nye innbyggere årlig de neste 12 årene vil forvandle den lille bykjernen.

– Dette er en utvikling man tror man vil ha, men folk vil ikke bare bo i sentrum! sier gruppeleder for FrP Bjørnar Laabak.

Han mener at kommunen ønsker en arealplan og byvekstavtale som gir Fredrikstad store summer fra staten.

– Byvekstavtalen vil utløse ganske mye midler og Fredrikstad har blant annet innført gratis ferje. En kommune kan ikke drive slike gratistilbud uten tilførsel av statlige midler.

En slik avtale krever at kommunen forplikter seg til

«nullvekst» av biltrafikk.

– Vi burde heller belønne nullutslipp og få lov til å utvikle alle de flotte områdene i Østfold, sier Laabak.

SÅ NY SIDE AV SAKEN

Hannah Berg fra Rødt sitter i det nye bystyret og har lært mye nytt om konsekvensene av arealplanen.

– Jeg føler at vi har fått se en helt annen side av denne saken. Det er bra og godt å få med seg, sier Berg som er veldig opptatt av boligprisene i hele Fredrikstad.

– Vanlige folk må kunne kjøpe seg en bolig. Hvis prisutviklingen blir slik som byggmesterne mener, med høy vekst og et A- og B-lag, må vi ta noen grep.

Hun vil ikke love å stemme imot arealplanen, men vil ta opp flere av sakene som byggmesterne har fortalt om.

– Det er absolutt en faktor å ivareta lokale bedrifter. Utviklingen presser ut seriøse bedrifter og byggmestere ved at kommunen ikke har kontroll med markedet, sier politiker fra Rødt. Hun håper at utbyggingen kan ta hensyn til sentrum og distriktene.

– Fredrikstad bør både bygge nytt og ta vare på boligene vi har. Vi trenger forskjellige typer boliger i kommunen til forskjellige folk, sier Berg. ■

Se også *Knutepunktstrategien tar jobbene våre* på side 38.

POWER to the people!

Nye **XtremFix+** gir deg enda bedre og umiddelbar heft.

Lim, monter, slipp! Og det sitter.

www.casco.no

Sika®
BUILDING TRUST

Fagdirektør Anne Kristin Vie i Forbrukerrådet. (Foto: John Trygve Tollefsen).

Storkommuner får høyere byggesaksgebyrer

ASKER OG LILLESTRØM:
Boligbyggere får høyere byggesaksgebyrer nå som landets to dyreste kommuner i byggesak blir del av to nye storkommuner i Viken fylke.

AV PER BJØRN LOTHERINGTON
PBL@BYGGMESTEREN.AS

De tre kommunene Asker, Røyken og Hurum, som går sammen i Nye Asker, ligger an til å ta Røykens plass som topp i statistikken over landets høyeste byggesaksgebyrer. Kommunestyret har vedtatt at gebyret skal bli 43 400 for en bolig på mellom 101 og 200 m² i storkommunen. Det er 100 kroner mer enn Røyken hadde, og som førte kommunen til toppen i Forbrukerrådets oversikt over byggesaksgebyrer sist sommer. De to andre kommunene lå på 13. og 14. plass, med gebyrer for en enebolig på 200 m² på 32 300 kroner i Hurum og 31 300 i Asker.

100 MILLIONER Å TA IGJEN

Lokalavisa Asker og Bærums Budstikke forklarer at prisøkningen på kommunale avgifter og gebyrer henger sammen med at den nye storkommunen må spare 100 millioner kroner neste år. Det skyldes at det er overinvestert i Asker og at både

Hurum og Røyken har med seg under-skudd inn i sammenslåingen.

BILLIGERE FOR BOLIGER I SØRUM

I storkommunen Lillestrøm som består av Skedsmo, Fet og Sørum, blir gebyrene lavere i Sørum, men høyere i Fet og Skedsmo. Det betyr at nye boliger i dagens Sørum kommune kan «slippe unna» med et byggesaksgebyr på 31 000, nesten 8 000 mindre enn i dag. I Fet og Skedsmo derimot, vil gebyrsatsen øke med henholdsvis 5 500 og 2 000 kroner, sammenlignet med dagens gebyrer.

SKAL DEKKE SELVKOST

Fagdirektør Anne Kristin Vie i Forbrukerrådet sier at kommunene ikke har adgang

til å kreve et høyere gebyr enn at det dekker kommunenes kostnader med å behandle byggesøknadene.

Oversikten Forbrukerrådet utarbeidet sist sommer, viste store forskjeller i gebyrer og i timeforbruk med byggesakene.

DOBBEL SAKSBEHANDLINGSTID

Fagdirektøren mener det kan være naturlige årsaker til forskjellene, men reagerer på at det er såpass mange timer mellom raskest og tregest i klassen. Oppegård bruker for eksempel 36 timer på å behandle en søknad. Det er dobbelt så mange som de 18 timene Sandnes trenger til samme oppgave, skriver Forbrukerrådet i en pressemelding.

Håndverkstun for framtiden

OSLO: Sparebankstiftelsen DNB gir Norsk Folkemuseum 20 millioner kroner til å bygge opp et unikt kunnskapssenter for bygningsvern.

Det nye senteret skal drive med håndverksformidling til publikum, skoleelever og nye generasjoner håndverkere.

– Her skal vi gjenskape tradisjonshåndverk og videreføre det til nye generasjoner, sier førstekonservator Terje Planke. – Vi jobber allerede med å ta vare på over 160 antikvariske bygninger og museet har en helt unik kompetanse på bygningsvern. Denne kunnskapen ønsker vi å dele med andre, og vi tror at dette vil komme samfunnet til gode på flere måter, sier han.

Tømrerlærling Eirik er verdensmester i håndbak

Eirik Bjerkadal fra Trøndelag tok godt grep og sikret gullet for Norge i junior-klassen i håndbak. Konkurransen foregikk i polske Rumia i desember. Til daglig er Bjerkadal tømrerlærling hos Norgeshus Byggmester Johan Lundbo. I fjor vant kraftkaren fire NM-gull og den første kongepokalen i håndbak. (Foto: Privat)

10 mest leste i 2019

OSLO: Artikkene om arbeidskniven til Kurt Oddekav, lim som ikke hefter og svenske stendere i papp slo best an på nettsidene våre i fjor. I 2019 ble Byggmesteren lest nesten en million ganger på nett. På førsteplass kom saken om boten som miljøverner og tømmer Kurt Oddekav fikk for å ha en stor arbeidskniv i bilen. På en sterk andreplass står limtesten til Norgeshus Gauldal Bygg, som var lei av reklamasjoner og

bestemte seg for selv å teste ut fem ulike limtyper. Tredje mest leste artikkel var om den svenske bedriften Wood Tube, som nylig fikk patent på stendere i papp til bruk i innervegger.

Oppfinnelsen til tømmerne Hans-Petter Jacobsen (26) og Eirik Sars (29) var en av de faglige nyhetene som mange var interessert i.

Du kan se de ti mest leste sakene på Byggmesteren.as

Seksjonsleder Stian Myhren, direktør Inger Jensen og førstekonserverator Terje Planke jubler over støtten de har fått. (Foto: Norsk Folkemuseum)

BYGGMESTERSKOLEN

ARBEIDER PÅ EKSISTERENDE BYGG

2-dagers kurs som passer for alle som utfører og/eller prosjekterer tiltak på eksisterende bygg!

Det er knyttet mange utfordringer og særskilte krav til arbeider på eksisterende bygg. Deltar du på dette kurset er vår målsetning at du skal:

- Få en god forståelse for hvilke regler som gjelder i ulike tiltak
- Kunne gjøre gode vurderinger av eksisterende konstruksjoner
- Velge rette løsninger og produkter
- Gi kunden riktige anbefalinger

STAVANGER, 19.-20. februar

GJØVIK, 4.-5. mars

HAUGESUND, 18.-19. mars

KRISTIANSAND, 1.-2. april

OSLO, 16.-17. juni

Mer informasjon og påmelding

www.byggmesterskolen.no

BYGGMESTERFORBUNDET

Kommunen skulle sjekket kompetansen

NORDFJORDEID: Eid kommune har tapt en sak i lagmannsretten fordi den ikke hadde sikret seg dokumentasjon på underentreprenørers kompetanse.

Saken handler om en rehabilitering av Eid eldretun i Nordfjordeid, kalkulert til ca 20 millioner kroner. En entreprenør som først fikk jobben, men så mistet den til en annen entreprenør, har nå vunnet fram i tingretten og i lagmannsretten. Kommunen får dermed ikke skrive noen kontrakt før det er avgjort om tildelingen av kontrakten er lovlig, forteller Fjordabladet.

KVALIFISERTE TIL HVILKEN JOBB?

Det striden står om, er entreprenørens manglende doku-

mentasjon av underentreprenørers kompetanse. Retten mener han dermed ikke følger anskaffelsesforskriften om å oppfylle kvalifikasjonskrav. Kommunen erkjenner at entreprenøren ikke har lagt fram dokumentasjon. Den mente det var tilstrekkelig at firmaet har kvalifisert personell, gode kvalitetssikringsrutiner og referanseprosjekter.

Retten mener derimot at firmaet ikke hadde identifisert noen av underentreprenørene som det skulle benytte, og at det heller ikke var redegjort for hvilke deler av oppdraget

underentreprenørene skulle ha ansvar for.

EN RUNDE TIL

Stårheim Bygg AS som er «vinnende part» i saken, er glad for en enstemmig dom i lagmannsretten. Men firmaet kan ikke feire seieren ennå, forteller lokalavisa. Nå i januar skal tingretten ta stilling til hovedsaken, det vil si å evaluere tilbudene kommunen fikk inn i saken.

Eid ble ved årsskiftet slått sammen med Selje til Stad kommune. Den ligger i Vestland, tidligere Sogn og Fjordane fylke.

Foto: Obos

OBOS gir 30 millioner til grønnere boliger

OSLO: Nå lanserer OBOS en støtteordning som skal gjøre gamle boliger mer miljøvennlige. De neste tre årene er det satt av 30 millioner til grønne og energieffektiviserende tiltak. Pengestøtten er tilgjengelig for OBOS-forvaltede borettslag og sameier som må søke og vise til gode ressursreduerende eller energieffektiviserende tiltak for å få støtte, forteller miljødirektør Birgitte Molstad (*bildet*) i en pressemelding.

Fylkesmannen fastslår at husene er bygd uten tillatelse

TJØME: To store bygg på Mostrand Camping på Tjøme i Vestfold er bygd uten tillatelse, fastslår fylkesmannen.

Dermed er en av de største sakene i byggesaksskandalen på Tjøme avgjort. Nå kan eierne bare håpe på godkjenning om de søker byggetillatelse for det som allerede er bygd,

forteller Tønsbergs Blad.

Saken handler om en fritidsbolig og et bolighus på 260 og 340 kvadratmeter, bygd tett på stranda der det var regulert til små utleiehytter på 30 kvadratmeter.

Da kommunen behandlet saken på nytt for ett år siden, ble tillatelsen omgjort. Eierne

klagde, men får ikke Fylkesmannens medhold, skriver lokalavisa.

Kommunen ettergår et stort antall saker som er godkjent de siste sju-åtte åra. Dette arbeidet har nærmest lammet byggesaksavdelingen, og skapt problemer for byggebransjen som må vente uvanlig lenge

på å få behandlet det som anses å være helt ordinære saker. På forsommeren var det gått så langt at flere firmaer vurderte permitteringer fordi de ikke kunne gå i gang med planlagte arbeider. Et par hundre aktører i byggebransjen tok dette opp med kommunepolitikerne i en markering i slutten av mai.

Fylkesmannen fastslår at boligen og servicebygget som ligger helt nede på stranda, er bygd uten tillatelse.

Heidi Lyngstad, miljøsjef i Løvenskiold Handel og Thomas Støkken, administrerende direktør i Løvenskiold Handel, satser på en mer bærekraftig bruk av plast. (Foto: Katrine Lunke)

Maxbo vil begrense plastavfallet

OSLO: Som den første byggevarekjeden, vil Maxbo forplikte seg til å forebygge plastavfall.

Løvenskiold Handel som eier Maxbo har signert Plastløftet som er satt i gang av Grønt Punkt Norge. Fra før har 45 bedrifter og organisasjoner signert løftet og dermed forpliktet seg på tre punkter som gjelder plastavfall:

- Øke bruken av resirkulert plast i egen emballasje
- Delta på tre årlige Plastløftet-samlinger
- Forebygge plastavfall

BIDRA TIL GRØNT SKIFTE

Løvenskiold Handel blir med på Plastløftet som et bidrag til et bærekraftig samfunn og for å være en pådriver for det grønne skiftet, forklarer administrerende direktør Thomas Støkken i en pressemelding.

RESIRKULERER MER

For Maxbo betyr dette blant annet at de vil bruke mer resirkulert plast og mindre krympeplast. Dessuten vil de samarbeide med leverandører om å utvikle produkter og emballasjer som lettere kan

gjenvinnes, ifølge pressemeldingen.

– For oss er Plastløftet en god måte å gjøre mål og ambisjoner om til konkrete handlinger, kommenterer miljøsjef Hilde Lyngstad i Løvenskiold Handel.

– VIKTIG SIGNAL

Grønt Punkt Norge mener at Maxbo har gode forutsetninger for å lykkes med arbeidet med å redusere plast.

– Det er et viktig signal for hele byggevarebransjen at en så stor aktør som Maxbo nå setter seg ambisiøse mål gjennom Plastløftet, mener Arve Martinsen i Grønt Punkt Norge.

TO I BYGGENÆRINGEN

Blant de 45 virksomhetene som har signert Plastløftet, er det mange som er leverandører av emballasje og næringsmidler. Før Løvenskiold Handel signerte, var Essve og Jotun de eneste innen byggenæringen.

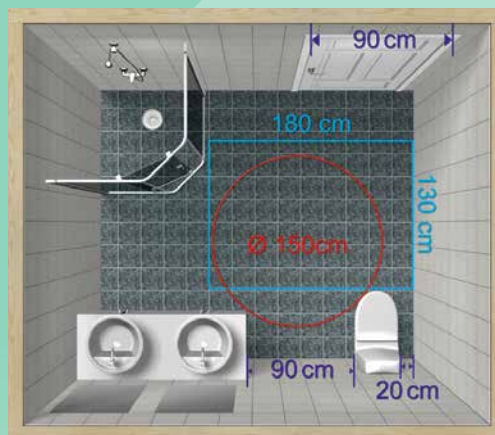
Håndverkerens
Våtroms Veileder

KLIKK HER
FOR MER INFO

Hvilke krav gjelder for våtrom NÅ?

Byggmesterskolens våtromskurs for fagarbeidere - Håndverkerens Våtroms Veileder (HVV), er revidert og oppdatert etter TEK17.

Dette praktiske 2-dagers kurset er særlig tilpasset de bygningsmessige arbeidene i våtrommet. Kurset passer for utførende, prosjekterende, kontrollerende og takstmenn.

” Det første kurset som har gitt meg forståelsen av våtrommets utfordringer, – med løsninger!
Tidligere kursdeltaker

Sted	Dato
Trondheim	25.-26. februar
Alta	10.-11. mars
Bergen	15.-16. april
Kristiansand	3.-4. juni

Praktisk håndbok og oppslagsverktøy til alle som deltar på kurset.

Se hvvkurs.no for mer informasjon og påmelding

Tar du eksamen (elektronisk), får du sertifikat på at du har kompetanse i preaksepterte løsninger for våtrom.

**BYGGMESTER
FORBUNDET**

Trappene innerst i atriet er virkelig et blikkfang. (Foto: Alf Bergin)

Bankpalass hviler på bøk

STAVANGER: Finansparken som er Sparebank1 SR-Banks nye hovedkontor, er et av Nord-Europas største næringsbygg i tre. Nøyaktighet ned til 0,1 mm måtte til for å lykkes.

AV KJETIL S. GRØNNESTAD
POST@BYGGMESTEREN.AS

– Jeg er stolt av arbeidet vi har utført, sier Sadzid Cirikovic, som var anleggsleder for Faber Bygg under arbeidet med Finansparken.

Det er ikke så rart, for det nye bankbygget er imponerende der det ligger nord for sentrum med Bjergstedparken og Stavanger konserthus som naboer. Arkitekturen, ikke minst innendørs, virker organisk og levende, nærmest skulpturell. Ikke minst trekker trappene straks til seg blikket, der de slynger seg oppover etasjene.

STORT TREBYGG

Sammen med prosjektleder Bent Gabrielsen og byggeleder Oddmund Torjussen fra Faber Bygg, er Cirikovic blant de mange deltakerne som er med på pressevisningen dagen før bankens 640 ansatte starter innflyttingen til sitt nye hovedkvarter. Og som SR-Bank sin administrerende direktør Arne Austreid sa, er dette deres første ordentlige hovedkontor i bankens 180 år gamle historie.

Med unntak av himlingen, monterte Faber Bygg alt av tre. Siden Finansparken hovedsakelig er et trebygg, med bærende konstruksjoner av bøk og norsk gran, var dette et stort oppdrag som på det meste sysselsatte 16 av Fabers ansatte.

Det V-forma bygget rager sju etasjer over bakken mot nord, der en barnehage og Bjergstedparken med Stavanger konserthus' Kuppelhall, er naboer. Deretter skråner det ned mot småhusbebyggelsen og sentrum i sør. Over bakken er Finansparken på 13 400 m². De tre betongetasjene under bakken er på 9 200 m².

*Mens innsiden domineres av tre, er fasaden hovedsakelig av glass. Glassfinner skal redusere solinnstråling.
(Foto: Sindre Ellingsen/
Helen & Hard)*

MILLIMETERPRESISJON MÅTTE TIL

Arbeidet med å montere stolper og dragere krevde millimeterpresisjon.

Hvert knutepunkt består av seks elementer. De ble først skrudd sammen med skruer som ikke synes. Deretter ble de koblet sammen med fire dybler. Dyblene var prefabrikerte og limt sammen av 6 mm tynne lameller av bøk til 80 mm tykkelse. Til sammen 3 500 dybler ble slått inn →

De ansatte får åpne og lyse kontorplasser. Siden bygget skråner, har det mange vinkler. Dyblene i slike skråvinkler måtte slås inn på stedet. (Foto: Sindre Ellingsen/Helen & Hard)

Kenneth Christel Foxell fra Faber Bygg banker tredybler inn i knutepunktene. (Foto: Jan Inge Haga/Helen & Hard)

For å hindre vannskader, ble alle trekonstruksjoner dekket med plast til taket var på plass. Her jobber Raimi Pahapill fra Faber Bygg med trappene. (Foto: SpareBank 1 SR-Bank/Jan Inge Haga)

med håndmakt. Skulle de passe inn i hullene uten å skape sprekker, samtidig som de holder knutepunktet sammen, måtte størrelsen være helt nøyaktig. Slingringsmonnet var ikke mer enn 0,1 mm.

– Dette gikk bra. Dybler, dragere og stolper som ble frest ut på CNC-maskinene i fabrikken til Moelven, passet perfekt. Vi trengte ikke å sende en eneste del i retur, sier Cirikovic.

LITE PLESS BLE STØRSTE UTFORDRING

Finansparken er reist på en trekantet tomt som tidligere ble brukt som parkeringsplass, ikke minst for konsert- husets besøkende. Den har en travel vei med kollektiv- trafikk på den ene siden, en barnehage på den andre og gammel småhusbebyggelse i tre, inkludert «Hertervig- huset» der maleren Lars Hertervig en gang bodde, på den andre. Derfor ble mangel på plass den største utfordringen for Faber Bygg, ikke arbeidsoppgavene de fikk. Godt sam- arbeid med de andre aktørene var essensielt.

– Før vi kunne starte vår del av jobben, måtte for eks- empel betongarbeidene bli ferdige der vi skulle fortsette, forklarer Torjussen.

Knutepunkt med stolper og dragere ble montert på bakken, før de ble plassert på korrekt sted oppe i etasjene. Men Finansparkens synkende profil skaper mange tak-

vinkler. Knutepunktene i disse vinklene måtte monteres på stedet.

TYSKE TRAPPER

Når du går inn hovedinngangen, og stiller deg foran resepsjonen på gateplan, er det trappene innerst i atriet som trekker til seg blikket. Disse trappene, som er produsert i Tyskland, ankom byggeplassen i to deler. De ble skjøtet sammen på bakken med en stålplate i midten av vangen, og deretter heist på plass. Hver trappeskjøt er festet til trappeløpet med 48 ståldyblere. Glasstaket over atriet kunne ikke monteres før de fire trappeløpene var heist på plass. Derfor ble alle deler og materialer av tre dekket med plast som vern mot vestlandsk fukt og regn.

750 DETALJTEGNINGER

– Dette er det prosjektet jeg har jobbet med som har hatt flest detaljtegninger. Vi fikk hele 750 detaljtegninger, sier prosjektleder Bent Gabrielsen.

Takket være alle disse detaljtegningene, og det nøye planarbeidet, gikk monteringen uten problemer.

– Da vi monterte første ramme med stolpe og dragere i første etasje, visste vi nøyaktig hvor vi skulle plassere siste ramme i sjuende etasje, skyter Torjussen inn.

ET BYGG FOR GODT MILJØ

Finansparken er blitt et praktbygg med urbane kvaliteter. Taket er dekket med sedum mens fasaden er i glass. Glassfinner sørger for solskjerming. Stolper og dragere i første etasje, der belastningen er størst, er av bok. Fra andre etasje og oppover er stolpene av norsk gran for å redusere vekta, mens alle dragere er av bok. Himlingen er i ask.

Siden treet er så sentralt, var det viktig å jobbe med varsomhet for å unngå hull og sprekker. Alle synlige overflater skulle ha møbelfinish.

Bankens ansatte samlokaliseres etter å ha holdt til i to bygg på Forus og i et like over gata i Bjergsted. De får åpne kontorlandskap uten fast plass. Det er åpen løsning mot fellesareal, men møterom, toalett og heis, danner en beskyttende barriere mot trappegang og atrium. Bruken av tre skal sikre et godt arbeidsmiljø i forhold til luftkvalitet og støy. Bygget ble planlagt til å oppfylle kravene til Breeam Excellent, men målet er nå en sertifisering som Breeam Outstanding, det beste nivået. ■

– Vi hadde liten plass å jobbe på, men med god effektivitet og kvalitet levert fra Moelven, gikk det bra, sier Oddmund Torjussen (t.v.) og Sadzid Cirikovic fra Faber Bygg. (Foto: Alf Bergin)

Slingingsmonnet var kun 0,1 mm for at dyblene av bok skulle passe inn i hullene i knutepunktene. (Foto: Sindre Ellingsen/Helen & Hard)

FAKTA

FINANSPARKEN

Kontorbygg for Sparebank1 SR Bank. 22 600 m².

Total kostnad var 650 millioner kroner.

Byggstart var 1. november 2016 med innflytting 15. november 2019.

Helen & Hard, sammen med SAAHA, var arkitekter.

Veidekke entreprenør, distrikt Rogaland var totalentreprenør.

Moelven leverte prefabrikkerte trekonstruksjoner.

Hokon (Tyskland) leverte trappene.

Faber Bygg monterte trekonstruksjonene.

Oddmund Torjussen (t.v.), Sadzid Cirikovic og Bent Gabrielsen er svært fornøyd med monteringsarbeidet i Finansparken. (Foto: Alf Bergin)

– Jeg er pensjonistene evig takknemlig. De er selvgående, flinke og lette å ha med å gjøre, sier byggmester Tom Bjarne Ulvmoen, her sammen med pensjonistbrødrene Stein og Bjørn Terje Mellemstuen.

Uten pensjonister stopper byggmesteren

KOPPANG I ØSTERDALEN: – Uten pensjonistene, hadde jeg ikke greid meg, sier Tom Bjarne Ulvmoen. Han ansatte tre pensjonister da han ikke fikk tak i yngre fagfolk.

AV HARALD VINGELSGAARD
POST@BYGGMESTEREN.AS

Nå representerer pensjonistene tre av fire ansatte i byggmesterbedriften. To av dem var i full sving med å isolere og kle en vegg inne i en stor industrihall på Koppang midt i Østerdalen da vi kom på besøk. Den ene står på toppen av et stillas. Den andre går på gulvet og langer ham materialer.

– Det er godt å ha noe å gjøre, å komme seg ut om dagen. Tida kan bli lang hjemme uten arbeid, sier den ene pensjonisten, Bjørn Terje Mellemstuen som er 64 år.

Han jobber sammen med sin bror Stein Mellemstuen som er 65.

– Jeg har drevet som selvstendig tømrer i hele livet, det gir ikke høy pensjon. Jeg må jobbe, sier Stein som også synes det er godt å komme seg ut og arbeide.

Noe av det aller viktigste for begge, er at de arbeider sammen med så trivelige, flinke yngre folk. Det sosiale har stor betydning for dem.

Den tredje pensjonisten, John Magne Ulvmoen (71), som er sjefens far, er hjemme denne dagen. De tre pensjonistene jobber to til tre dager i uka for Ulvmoen.

SØKTE UTEN HELL

Byggmester Ulvmoen har én fast ansatt på heltid.

– Jeg har søkt etter to nye tømrere på Facebook,

annonsert i aviser og pratet med folk, men uten hell. Derfor er det så viktig for meg at pensjonistene kan jobbe, sier Ulvmoen.

Gamlegutta vil jobbe så lenge helsa holder. Stein ble pensjonist i fjor.

– Jeg har ikke helse til å begynne alene igjen. Knærne er dårlige. Jeg har skiftet det ene, der har jeg fått inn en hel protese, forteller Stein. Han tror kneet ble dårlig fordi han har stått og gått mye på knærne i jobben opp gjennom årene, uten verneutstyr og puter under kneleddet.

Broren hans har ikke skiftet et eneste ledd i kroppen. Men begge får litt vondt i skuldrene om kvelden.

De jobber fra klokka 7.00 om morgenen til klokka 15.30 eller 16.00 om ettermiddagen.

– *Hvordan er det å bli ferdig med arbeidet for dagen?*

– Svært godt! Enkelte dager kan vi bli veldig slitne.

Andre dager er det ikke noe problem. Gå opp og ned på stillaser, og gå på hardt betonggulv, kan bli slitsomt, men det er god trim, sier brødrene.

Den ene tar fram mobiltelefonen i det vi sitter og prater med dem i pausebrakka.

– Jeg har skritt-teller. Nå – fram til matpausa – har jeg passert 3 900 skritt hittil i dag, fastslår 64-årige Bjørn Terje. I løpet av dagen går de mellom 10 000 og 15 000 skritt.

– Jeg som er eldst, står øverst på stillaset. Derfor har jeg færrest skritt. Bjørn Terje er yngre og er håndlanger. Derfor går han mer, forklarer Stein.

Når de har arbeidet to til tre dager i uka, synes de at det er godt å få noen dager fri, slik at de kan hente seg inn igjen til neste arbeidsuke.

– *Hvor mange år kommer dere til å arbeide framover?*

– Vi jobber så lenge vi orker. Men etter 70, blir det nok ikke noe, sier brødrene.

– Det sa fatteren også. Nå er han 71 år og arbeider fortsatt, kommenterer Tom Bjarne Ulvmoen.

SVÆRT VIKTIG

Det var svært viktig for byggmester Ulvmoen å få med seg pensjonistene på jobben med industrihallen. Uten dem, kunne han ikke tatt på seg det store prosjektet. Dette er en av hallene til Moelven Østerdalsbruket på Koppang. Den skal kles utvendig, etterisoleres og kles innvendig. Dessuten skal hallen deles med en vegg i tre. Prosjektet startet i høst og skal være ferdig til våren. Bedre kan det ikke bli for pensjonistene.

– Spør ikke oss om arbeid om sommeren! sier pensjonistene. – Da bor vi i campingvognene ved Storsjøen i Rendalen og fisker.

Det er ikke tullprat. Storsjøen er et eldorado for fiskere.

Ulvmoen skulle gjerne hatt dem med seg om sommeren også.

– Når jeg ringer til dem om sommeren – når det er mest å gjøre – svarer de ikke. Ikke på første forsøk. Ikke ved andre, men det hender at de tar telefonen om jeg ringer til dem tre ganger, sier Tom Bjarne Ulvmoen. Gamlegutta blir med på noen små prosjekter her og der om sommeren, på dager med dårlig fiskebrett i Storsjøen.

Når høsten kommer, blir det tid til å jobbe igjen for pensjonistene. Nye prosjekter, trivelige arbeidsdager og litt slit. ■

*Pensjonist-brødrene Bjørn Terje og Stein
Mellemstuen stortrives på jobben.*

Kent Inge Dalseth og Christoffer Sætre får på plass himlingsplater og lærling Ole Halkjesvik er parat som håndlanger.

Åtte forskjellige enheter, men inni er de like

SÆBØ, ØRSTA: I vannkanten i Hjørundfjorden vokser det nå opp ei rekke med åtte enheter. De er funkisinspirerte med flate og skrå tak.

AV **PER BJØRN LOTHERINGTON**
PBL@BYGGMESTEREN.AS

– Heldigvis er det bare utvendig de er forskjellige. Inni er de like og rasjonelle å bygge, fastslår Kjell Gunnar Dalseth, daglig leder i Byggmester Dalseth AS som bygger boligene på oppdrag.

Han har fire mann i arbeid og er selv aktiv på byggeplassen. Her bygger de tradisjonelt med prekutt. I veggene er det 20 cm med ekstremisolasjon og reflekterende folie. Til sammen gir det U-verdi som med 25 cm isolasjon.

FOLIE SOM I POTETGULL

– Det er første gang vi bruker den reflekterende folien, og det føles nesten som vi bygger oss inn i potetgullposer, forteller Rune Dalseth, en av to sønner som er tømrersvenner og aktive i firmaet.

– Folien er lettere å montere enn dampsperre i plast fordi den ikke revner så lett. Vi stifter og klemmer den fast med lekter.

– Vi er nøye med å teipe i overgangene mellom vegg og tak, og sørger for å teipe tett rundt alle gjennomføringer, supplerer senior Dalseth.

HØYT UNDER TAKET

Selv om husene er rasjonelle å bygge, gir takhøyden i stua noen ekstra utfordringer. Her er det opp til 3,70 meter på det høyeste. Christoffer Sætre må derfor stå på rullestillas når han monterer himlingsplatene. Lærling Ole Halkjelsvik følger interessert med å langer opp platene etter hvert.

– Så lenge vi har en stødig stillas, går det greit å jobbe med sånn høyde, mener Sætre. ➔

Firmaet foretrekker kraftige murerstillas for å ha plass på stillaset og for å slippe å måtte flytte det underveis.

Tre blad Dalseth på byggeplassen: Kjell Gunnar med sønnene Kent Inge og Rune.

FAKTA

BYGGMESTER DALSETH, ØRSTA

Familiebedrift etablert som aksjeselskap i 2012 av Kjell Gunnar Dalseth. Selskapet eies av grunnleggeren og tre sønner med hver sin firedel. To av sønnene og ei datter er aktive i firmaet som tømrere og kontoransatt. Den tredje sønnen er tømrersvenn og tar ingeniørutdanning for å overta som daglig leder når faren pensjonerer seg. For øvrig har firmaet to tømrere og en lærling. Bygger boliger på oppdrag og i egen regi. Driver med rehabilitering og hyttebygging. Marked i Ørsta og nabokommunene på Sunnmøre. Medlem i Byggmesterforbundet. Systemhusforhandler siden 2017.

SÆBØ BRYGGE

Åtte enheter i vannkanten i Sæbø, Ørsta. Bygges på oppdrag. Funkisinspirerte hus med pulttak, tegnet av Sture Ovesen, Unikus, nå (Mestergruppen Arkitekter). Oppdragsgiver er Hjørundfjord Brygge ved Marit Riise Olsen.

Sæbø brygge slik arkitekten, Sture Ovesen i Unikus AS, ser den for seg når den er ferdig utbygd.

I kortveggen mot fjorden består hele veggen av panoramavinduer og balkongdør.

– Det er tungt når vinduer og dører i sånne størrelser skal på plass, men vi fikk da lirket det til, lærlingen og jeg, smiler Kjell Gunnar Dalseth inne i en av boligene. Vinduer og balkongdør har tre lags glass med U-verdi 0,8.

MER STØV AV ISOLASJONEN

Husene bygges med boligstandard, selv om noen av dem kan bli brukt som fritidsboliger.

I veggene legges det inn 20 cm glassullisolasjon med lambda 32, og i himlingen blir det 40 cm. Denne isolasjonen støver litt mer enn annen isolasjon, men er ellers som annen glassull å jobbe med, får vi høre.

FLERE VIL HA FJORDUTSIKT

Når dette oppdraget er over på forsommeren, flytter de over til det neste prosjektet som firmaet skal bygge i egen regi. Sætre Fjordutsikt heter det, og lever opp til navnet sånn som det ligger til langs fjorden et par km øst for Ørsta sentrum.

Prosjektet har Dalseth tegnet selv. Det består av 16 leiligheter i to blokker med tre etasjer. Den første blokka blir en ominnredning og ombygging av et tidligere fabrikklokale. Mellom blokkene bygges et felles heishus som gir tilgang til leilighetene via svalganger.

– Her får vi sol, lite snø, tidlig vår, utsikt og lett tilgjengelighet, lover Dalseth senior. Han og kona er en av kjøperne. De flytter fra enebolig til dette som blir seniorboligen deres. Det er mange andre interessenter som venter på at byggingen starter.

– Her kommer vi til å bygge med betong i konstruksjonen og etasjeskillene, og kle fasadene med tre. Vi er nysgjerrige på massivtre, men våget ikke prøve det ennå. Vi er spent på en presentasjon av massivtre som vi skal ha i byggmesterlauget, og regner med at det kan bli noe for oss på lengre sikt.

UTLENDINGER I ENEBOLIGMARKEDET

Boligmarkedet i sunnmørskommunen Ørsta er attraktivt. Mange kjente firmaer og boligkjeder konkurrerer. Flere av dem konsentrerer seg om leiligheter i rekker og lavblokker.

– Eneboligmarkedet er preget av utlendinger som går så langt ned i pris at vi ikke kan matche dem, sier Dalseth litt oppgitt.

Han lurte på hvordan de utenlandske firmaene klarer å oppfylle forskriftskravene og likevel ha lavere priser enn de norske.

STORT BEHOV FOR REHABILITERING

Firmaet driver også med rehabilitering, og Kjell Gunnar Dalseth mener de mange eneboligene som er bygd i Ørsta og nabokommunen Volda etter 1960-tallet, vil gi mye arbeid i åra framover.

– Vi har alltid drevet opplæring og med flere gode tømrersvenner i firmaet, er vi godt forberedt på slike jobber, konstaterer Dalseth. ■

FOR DEG SOM JOBBER I TØMRERFAGET

TØMREREN

TEMA: NY KOMPETANSE

**- VI SOM BYGGER
PÅ GAMLE HUS
MÅ ALLTID LÆRE
OSS NOE NYTT**

BYGNINGS- VERNEREN

AADNE GUNNAR SOLLID
FÅR ANSVAR FOR TRE
BYGNINGSVERNSENTRER
I AGDER **SIDE 22**

HENDIG EL- LASTESYKKEL

PRODUKTNYHETER
SIDE 36

Solid istandsetter

ARENDAL: - Det er minst like viktig å få dyktige og engasjerte håndverkere til å oppdage bygningsvern nå som for 25 år siden, sier tømrmester Aadne Gunnar Sollid (64) som får ansvaret for Agders tre nye bygningsvernssentre.

Som for andre hus langs sjøkanten siger også Lassens hus i forkant og det blir betydelige setningsskader. Inne bikker gulvene nedover!

AV CHRISTOPHER KUNØE
CK@BYGGMESTEREN.AS

– Det hjelper ikke hvor mye papirer og vedtak du har om ikke håndverkeren har kunnskap til å gjøre jobben skikkelig, fastslår Sollid.

EN BLAKSTADMODELL

Byggmesteren er i Arendal for å møte en gutt fra Blakstad som ble tømrer, byggfaglærer og rådgiver i bygningsvern for både Riksantikvar og Aust-Agder fylkeskommune.

– Jeg vokste opp med en far som var opptatt av håndverk og verdiene som tømrerfaget representerer, forteller Sollid.

Familien flyttet fra Rjukan til Blakstad yrkesskole i 1958 da byggmester Sollid senior ble faglærer på skolen.

– Jeg skal ikke si at jeg var uten valgmuligheter da yrket skulle velges, men det ble byggfag. Så tok jeg svennebrev i 1972 og ble tømrermester i 1975 med eget firma i en god del år.

Da de glade 80-åra tok til, ville han noe mer: – Det var mer moro å være med ungdom og lære dem håndverket. Jeg ble faglærer og senere adjunkt på Blakstad. Her startet vi opp et fagopplæringscenter – en type etterutdanning for håndverkere – som vi lyktes godt med, sier Sollid.

Her fant den unge tømrermesteren sitt kall: Å veilede ungdom og håndverkere videre i tømrerfaget – helst med utgangspunkt i bevaring av eksisterende bygg.

REISENDE I RÅTE

Snart fikk Sollid engasjement hos Riksantikvaren i Oslo.

– Jeg var kanskje den første håndverkeren der inne? Noe av drivkraften for min del var og er å skape en forståelse for at håndverkeren er en like viktig del av et prosjekt som forvalteren, arkitekten og kunsthistorikeren. Selv om det ikke er like lett bestandig, sier han.

Han dro til Setesdal for å finne håndverkere og bistå dem med å skaffe seg rett kompetanse slik at de kunne ivareta alle de små og store trehusene.

– I gamle dagers Setesdal het det at konservatorene fra Oslo bare var «reisende i råte» som hindret bøndene fra å rive som de ville. Det var et skjellsord altså, og noe av den holdningen var blitt værende. Den ville

– Noe av drivkraften er å skape en forståelse for at håndverkeren er en like viktig del av et prosjekt som forvalteren, arkitekten og kunsthistorikeren.

jeg snu og jeg tror vi klarte det etter mange års innsats, forteller Sollid.

NYE VERNEOMRÅDER

Holdningen til fredede og verneverdige hus har endret seg betraktelig på 25 år.

– Idag er støtteordningene og informasjonen om disse bedre og det er færre ulemper for huseierne, mener Sollid.

Samtidig har bygningsbevaring gått fra å være idealistiske tiltak på et bygg til å bli en del av en større retning om bærekraft og gjenbruk.

Sollid mener hans brede erfaring som tømrer, lærer og forvalter nå kommer til sin rett. Siden 2014 har han vært fylkeskulturvernleder i Aust-Agder fylkeskommune.

– Det var en lederjobb av store dimensjoner med ansvar for arkeologer og andre faggrupper. Men samtidig helt andre muligheter for å påvirke prosjekter og utviklingen for bygningsvernet i fylket.

– *Er det kjekt at bygningsvernet blir mer aktuelt med det «grønne skiftet»?*

– Joda, det styrker bygningsvernet, men det følger ikke nødvendigvis med mer penger av den grunn – og geniale håndverkere

dukker ikke opp av intet, fastslår Sollid.

Fra nyttår overtar fylkene store deler av Riksantikvarens ansvarsområder.

– Det kuttes i Oslo, men midlene går ikke tilbake til fylkene. Vi får nytt ansvar for en mengde fartøyer og fredede bygg. Det blir en utfordrende underdekning av folk og ressurser, sier Sollid.

STYRKER TRE

Aust-Agder vil øke satsingen på opplæring av håndverkere og nettverket med tre bygningsvernssentre. De blir Sollid nå leder for.

– Fylkestinget har vedtatt et senter i Risør for kystarkitektur, vern av fartøyer og byen. Så oppgraderes senteret som vi allerede har i Setesdal, til å overta ansvaret for middelalderbyggene der. Sist har vi et senter for byggeskikk i Flekkefjord som også videreføres, forklarer Sollid.

Han tror at slike lokale bygningsvernssentre er den beste løsningen.

– De er handlekraftige mellomledd og møteplasser for huseiere og håndverkere samt forvaltere. De utdanner ikke ekspertene, men skaper grunnforståelse for tømrerfaget hos alle de tusener håndverkere som ➔

driver på vanlige, gamle hus – sånn at de ikke gjør grunnleggende feil.

Sollid har utdannet to generasjoner håndverkere i Aust-Agder. Fortsatt er det noe som mangler i opplæringa deres.

– Det er et stort savn i norsk skole at elevene ikke får innsikt i arbeidet med vår eksisterende bygningsmasse.

I en årrekke har elevene ved Sam Eyde videregående skole, der Sollid var studierektor fra

2009 til 2014, hatt egne fagdager om bygningsvern.

– Som et minimum får byggfagelevene splitte en stokk, reise et tungt bindingsverk og legge et spontak. Det koster oss dyrt, men å skjønne at tømrerfaget består av mye mer enn sponplater og gips, er så viktig, sier Sollid.

BYGNINGSVERNET I 2020

Midt på Rådhusbyggen i Arendal venter en aldrende utfordring på oss: Lassens hus er landsdelens første bygg i «empirestil» fra 1809.

– Huset ble fredet i 1999 og kjøpt av kommunen i 2014. Nå kan det få 23 millioner kroner til istandsetting – men det fordrer at det da huser beboere innen rus og psykiatrien, forteller Sollid.

Da må det gjøres store inngrep i huset for å tilfredsstille moderne krav til brannsikring, arbeidsmiljø, moderne ventilasjon og nye gjennomføringer. Sollid sitter med dispensasjonssøknaden og er usikker.

– Kanskje får kommunen lov, kanskje ikke. Kanskje får de bare lov til noen av tiltakene. Men blir det grønt lys, kommer jeg sannsynligvis til å jobbe mye med dette prosjektet de kommende åra.

Bygningsvern var noe enklere da tømremesteren arbeidet i Setesdal for 25 år siden.

– Det er mer å ta hensyn til idag, men fortsatt handler det om å finne en balanse mellom alt det fredede og å få en funksjonell bygning. Den rette balansen mellom disse to skaper også ny forståelse for de varige verdiene i gamle bygg, sier Aadne Gunnar Sollid. ■

Ferdig med hugging av stokketrapp på loft i Setesdal.

- Det finnes tilskuddsmidler til fredede hus og for eierne er det få ulemper med dem, mener Sollid.

Aadne Sollid ønsker å skape forståelse for de varige verdiene i gamle bygg og samtidig løfte fram verdier som bærekraft.

«Modernisert» hus ført tilbake til 1920-stil

Eneboligen fra 1920-tallet var «modernisert» med kvadratiske vinduer, men eieren ville ha tilbake den klassiske stilen.

AV PER BJØRN LOTHERINGTON
PBL@BYGGMESTEREN.AS

Nå er nye vinduer på plass i eneboligen på Nøtterøy i Vestfold. De er tegnet slik de kan ses på gamle bilder, og ble spesiallagd i Danmark. Ny kledning er lagt på, hjørnekasser og vindusomramming tar form som det var før

moderniseringen en gang på 1970-tallet. På framsida bygges det nytt inngangsparti. Før det er ferdig, skal det også settes opp et par søyler der.

ALBUMBILDER SOM MAL

Frank Berg fra Nøtterøy har vært rådgiver for byggherren. Han er byggmester med flere lærebøker i rehabilitering og tømrerfaget

bak seg. Berg har tegnet det nye inngangspartiet og beregnet jerndragere i en vegg mot en tidligere glassveranda som nå blir del av stua.

Med utgangspunkt i gamle bilder, har Berg tegnet de nye vinduene. Han har også tegnet detaljer med vannbrett med hullkil, og hjørnekasser.

SOM PÅ OLDEFARS TID

– Byggherren ønsket å ta vare på alt som det hadde vært da oldefaren hans eide huset, og det har vi gjort så langt det har vært mulig, forklarer Berg.

– Ytterveggene er isolert med fem cm isolasjon på utsida. Vi kunne ikke legge på mer fordi det er så knappe gesimskasser. Veggene er i reisverk med fem cm stående plank som en del av isolasjonen.

REV SEG INN TIL VINDUSÅPNINGENE

Kledningen som lå på, dekket åpningene til de gamle vinduene. Da kledningen var tatt av, kom de gamle vindusåpningene fram. De nye vinduene er satt inn i dem.

– De nye vinduene har dryppnese som er vanlig i Danmark og som passer best til murkledning. Derfor måtte vi gjøre en ekstra jobb med detaljene rundt vinduene og vannbrettene, forklarer Hjalmar Almquist. Han er prosjektleder i Byggmester Reidar Solheim AS som gjør denne jobben.

TIL VALDRES ETTER KLEDNING

Byggherrens interesse for det opprinnelige utseendet, medførte også et ønske om materialer og vinduer i samme kvaliteter som på 1920-tallet. Vinduene har derfor rammer i malmfuru. Kledningen med dobbelfals er av seinvokst gran, hentet fra skogbrukere i Valdres.

– Det ble en diskusjon med en lokal trelastleverandør om hva som er tegn på god kvalitet. Jeg mener det er feil å si at en årringsbredde på fem mm er seinvokst, sier Berg.

– Fem mm tyder tvert imot på at det er hurtigvokst gran. Årringsbredden bør heller være på en til to mm, som det var på den opprinnelige. I vurderingen må man også ta med vekt. Noen bord er så lette at de knapt kan ha noe av limstoffet kvæ/sevje i seg. Resultatet kan bli veldig sprø bord som lett knekker etter noen år i sola. ➔

Frank Berg har vært rådgiver og blant annet tegnet vinduer og detaljer som hjørnekasser og vannbrett.

Eneboligen begynner å få tilbake sitt opprinnelige preg. På framsida bygges det på et nytt inngangsparti.

På Nordre Hougsrud gård i Begna i Valdres har de derimot kledningen som ble valgt her. Den har årringer som er like tette som de opprinnelige borda.

LITT MER JOBB

Tre tømreere i Byggmester Reidar Solheim AS står for rehabiliteringen, Jan Roar Jensen, Mathias Solheim og Lars Kristian Bockelie.

– Vi har hatt litt mer jobb enn vanlig med hjørnekassene som vanligvis settes sammen av to bord. Men det går helt greit, forteller Solheim og Bockelie da vi møter dem på byggeplassen.

– Hvordan er kledningen å jobbe med?

– Vi ser at den har tettere årringer, og den kjennes bedre. Den kan vel være litt trære å sage, og litt hardere å spikre i, mener Solheim og Bockelie.

Byggmesterfirmaet fikk jobben etter en konkurranse mellom tre firmaer.

SVÆRT BEVISSTE PÅ MATERIALER

– Det spesielle her, er at kunden er så bevisst på materialkvaliteter. Vi er vant til det på moderne bygg, og det er morsomt at også denne kunden vet så godt hva de vil ha, sier prosjektleder Hjalmar Almquist.

– Resultatet av deres ønsker, spesialbestilte vinduer, kledning og vannbrett og den jobben vi gjør, blir veldig bra. Det ser vi allerede, selv om det ennå gjenstår tre-fire uker, legger han til.

– Har det vært noen spesielle utfordringer her?

– Vi har støtt på noe råte, og måtte jo jobbe for å finne de gamle vindusåpningene. Men bortsett fra det, har det vært en ganske grei jobb. Firmaet har stadig sånne jobber, sier Almquist.

Eneboligen ligger i et strøk med flere eldre boliger fra tidlig på 1900-tallet.

Tømrerne Lars Kristian Bockelie og Mathias Solheim diskuterer detaljer med Frank Berg.

Byggmester Reidar Solheim AS holder til på Tjøme og har oppdrag med nye boliger, hytter og rehabiliteringer rundt om i det som nå heter Færder kommune, og nabokommunene.

DET BESTE FRA SKOGEN

– Gran som har brukt mer enn 100 år på å bli hogstmoden i 6-700 meters høyde over

havet, må sies å være seinvokst, sier Knut Lundem Hougsrud i Begnadalen i Valdres. Han og kona Marit produserer kledning av eget, seinvokst grantømmer under navnet Miljøkledning og har levert grankledningen til eneboligen på Nøtterøy.

– Vanligvis leveres grankledning med så liten årringsbredde ubehandlet fordi kunden vil ha en vedlikeholdsfri fasade som gråner

naturlig. Men vi leverer den også grunnet og malt som til kunden på Nøtterøy.

– Det er vanlig å definere en årringsbredde på en til to mm som seinvokst gran. Det er en bedre kvalitet enn det som er standard i byggevarebutikkene. Den kan stå uten maling eller beis i årevis, fortsetter Hougstrup, og viser til flere hundre år gamle hus som har samme kledning ennå.

– Gran med liten årringsbredde har stor motstand mot fuktinntrengning. Det er også grunnen til at den ikke brukes til impregnering.

UFORTJENT DÅRLIG RYKTE

– Har gran et ufortjent dårlig rykte?

– Ja, seinvokst gran får ikke den oppmerksomheten som den fortjener. Det viser jo også forsøket som ble gjort på Seletun ved Bergen, som Byggmesteren omtalte for noen år siden. Forsøket konkluderer med at «ubehandlet kledning holder overraskende godt».

– Det finnes gran med dårligere kvalitet også?

– Ja, skogen vokser forttere enn før. Det er uheldig at all gran behandles likt. Vi ønsker å foredle det beste tømmeret til skikkelig kledning, og vi tror at det blir mer etterspurt etter hvert, sier Hougstrup. ■

Vinduene er spesiallagd med vinkeljern og hengsler som i de opprinnelige vinduene. Vannbrettet må tilpasses dryppnesa som er vanlig på danske vinduer.

Rett før jul sto huset ferdig utvendig med nytt inngangsparti. (Foto: Hjalmar Almquist)

Hjørnekassene er litt mer forseggjorte og arbeidskrevende enn det som er vanlig i dag.

Kledningen er spesialbestilt fra Valdres. Årringene er like tette som i den gamle kledningen.

Mathias Solheim sjekker at vannbrettet kommer riktig på plass.

- VI SOM BYGGER PÅ GAMLE HUS MÅ ALLTID LÆRE OSS NOE NYTT

TROMSØ: - Skal du lykkes med gamle hus, trenger du stadig ny kunnskap. For ingen jobb er lik den forrige, sier byggmester Jonny I Hansen.

- Etterspørselen etter rehabilitering er økende i Tromsø. Vi rekker nesten ikke over alt, sier byggmester Jonny I Hansen.

AV **CHRISTOPHER KUNØE**
CK@BYGGMESTEREN.AS

Firmaet med sju ansatte og en lærling satser knallhardt på sine ansattes kompetanse.

- Det har ført til at folk søker seg til oss for å få større utfordringer. Først når de har fått jobben, vil de diskutere lønna. Det er litt uvanlig i disse tider og noe jeg er stolt av, sier Hansen som har rehabilitert gamle bygninger i Tromsø siden 1997.

MAGNETHUSET

Tømrer Endre Dahlsveen fra Hedmark er en av karene som trives hos Hansen. I dag jobber han alene i Magnethuset – et lite og fredet trehus fra 1923 som er en del av Geofysen i Tromsø.

- Her sto det måleinstrumenter som ikke tålte magnetisme. Derfor er hele huset bygget opp med kobberspiker, forteller Dahlsveen som bruker vanlige skruer i den nye, innvendige tømmerkonstruksjonen som forsterker det gamle bindingsverket.

Først tegnet de opp en løsning som Dahlsveen så forbedret ute på plassen.

- Akkurat denne jobben har ingen gjort før. Men jeg har drevet mye med hyttebygging og kan snølast. Får huset mye vekt som presser ned, vil avstivningen i midten holde huset sammen og lede trykket ned på midtbjelken som kan synke og så trekke sammen veggene, forklarer Dahlsveen.

Konstruksjonen gjør også at huset trygt kan løftes og flyttes.

– Med denne konstruksjonen vil en høy snølast egentlig forsterke veggene, sier tømrer Endre Dahlsveen i Magnethuset.

Tømrer Endre Dahlsveen er straks ferdig med en innvendig tømmerkonstruksjon som sikrer det fredede Magnethuset i Tromsø.

TEMA: NY KOMPETANSE

Byggmester Hansen og tømrer Adrian Moe diskuterer de siste detaljene ved en rehabilitering av et småhus i Tromsø sentrum.

– Her erstatter vi med moderne og kittede kopier av de opprinnelige vinduene, sier byggmester Hansen.

– Vi velger kurs vi synes er relevante for rehabilitering, sier byggmester Jonny I Hansen og tømrer Christian Peter MacLassen.

Restaurant Skarven ble rehabilitert innvendig på tre uker. – Slike jobber er intense og gir firmaet verdifulle referanser, mener byggmester Hansen.

– Jeg mener at hver eneste nye tømrersvenn burde lære seg noe matematikk og fysikk. Det vil de få bruk for! Her inne baserer alle tiltakene seg på fysiske prinsipper som lar meg binde sammen treverket best mulig, sier Dahlsveen.

BLIR ALDRI UTLÆRT

Byggmester Hansen og hans kollega tømrer Christian Peter MacLassen er klare på at de ikke er utlærte.

– Det blir vi aldri på eksisterende bygg. Du har jo forskjellige tiltak hver gang og selv

om vi har mye informasjon og et godt miljø her i Tromsø, så kan vi ikke alt, sier Hansen.

Nylig deltok de to på Byggmesterforbundets kurs «Arbeider på eksisterende bygg».

– Det måtte vi være med på og lære av, sier Hansen og MacLassen som savner flere kurs om rehabilitering.

– Kurset var bra, men vi skulle gjerne hatt mer tid til faglige diskusjoner underveis, sier de to.

Hva ville de diskutert? Lufting og ventilasjon, kledninger, bruk av innvendig dampspærre og betydingen lokalt klima har for

hvordan du bygger, er noen stikkord.

Firmaet har mange ombygginger og tilbygg som medfører forsterkning av eksisterende bjelkelag og takstoler. Hansen og MacLassen vil gjerne ha flere slike jobber fordi de lærer så mye av dem.

– Sånne arbeider kan du aldri gjenta. Ingeniører foreslår som regel å rive det eksisterende, men det vil verken huseier eller vi. Etterhvert har vi lært oss å beregne og løse dette på plassen – gjerne mens kunden bor der, forteller MacLassen.

Tømrerne diskuterer ofte bruk av rupanel

kontra OSB-plater i gamle hus.

– I dag er det lønnsomt å bruke OSB-plater eller kryssfiner siden du får opp store flater raskt. Men vår teori er at det ikke fungerer på samme måte: Rupanel puster bedre, er ikke mettet med lim og kan absorbere fukt om det oppstår, sier Hansen.

HÅPER PÅ EN REHABTEK

Hansen og MacLassen håper det kommer en egen teknisk forskrift for rehabilitering – en RehabTEK.

– Svenskene har det og vi burde også få dette på plass. I mange tilfeller er det ikke riktig å bygge etter TEK17, sier Hansen.

– Idag kan du juridisk forsvare at du ødelegger et eldre hus. Det er jo absurd at vi i 2020 må bygge mot vår egen overbevisning, sier MacLassen.

Den viktigste innvendingen de har mot TEK17, er betydningen av lokalt klima.

– Hus i Tromsø utsettes for store vær-omslag fra kaldt til plussgrader mange ganger i løpet av en vinter. Takstein og takvinduer er dødfødt her oppe, men i stedet for å motsi kundene, kan du bygge feil, ta betalt og etterpå skjule deg bak TEK17, sier MacLassen.

Lokal snølast er den eneste faktoren som det bygges ulikt etter i Norge, men det burde være mange flere mener de to.

– Man må ha kompetansen til å se det store bildet. Skal du bygge et tilbygg eller skifte ut en enkelt vegg på et eldre hus, nytter det ikke å bygge den ene veggen etter TEK17 fordi huseier kanskje skal ta resten av huset en gang i framtiden. Resten av huset påvirkes jo av tiltaket, fastslår Hansen.

Han er vant til å diskutere med huseiere om hvilke tiltak som er best. Mange kunder har lest seg opp på TEK17 og blir skeptiske om Hansen for eksempel advarer dem mot å bygge for tett.

– Med en RehabTEK ville vi hatt litt bedre ryggdekning for tiltak som er riktige for akkurat det huset og klimaet det står i. Heldigvis hører de fleste på oss fordi vi har mesterbrev og lang erfaring, sier Hansen.

Han vil at tømmerne i bedriften alltid skal være åpne for å lære nytt.

– I alle år har jeg sagt til gutta på byggeplassen: Om hundre år – når de åpner veggene vi står med i dag – så vil de flire godt av det vi gjorde. Jeg vil få tømmerne til å forstå at dagens løsninger også kan gjøres på helt andre måter, sier byggmester Jonny I Hansen. ■

- Har du god nok kompetanse på et område, kan du jobbe internasjonalt i dag, sier tømrmester og kulturvernleder i Agder, Aadne Sollid.

BLI BEST PÅ DET

- Tømrrere bør spesialisere seg og bli gode på et område, anbefaler tømrmester og kulturvernleder i Agder fylkeskommune, Aadne Gunnar Sollid.

AV CHRISTOPHER KUNØE
CK@BYGGMESTEREN.AS

Han har møtt tusenvis av håndverkere, fra de startet på byggfag og til de arbeider med eldre hus.

HÅNDVERKSVEIEN

– Hvis jeg skulle begynne min yrkeskarriere på nytt, ville jeg valgt byggfag igjen. Men på et litt tidligere tidspunkt burde jeg sett alle mulighetene som venter innen restaurering og bygningsvern. For det er kjempespennende å jobbe med! sier Sollid.

Tømrmesteren var en av de første håndverkere som fikk innpass hos Riksantikvaren.

– I 1994 var bygningsvern en minimal nisje, men jeg satset og fikk muligheter som jeg har hatt glede av i alle år etterpå. Ikke fordi

jeg var spesielt smart, men fordi jeg tenkte at dette hadde vært moro – og gjorde det, forteller Sollid og legger til at mulighetene er minst like mange i dag som for 25 år siden.

– Hvor begynner en tømrrer å spesialisere seg på dette området?

– Fagskolen Innlandet tilbyr en ettårig utdanning i bygningsvern på deltid. Da får man god grunnkompetanse på vanlige, ➔

Vurdering av bygningsruin i Setesdal sammen med håndverkere. (Foto: Privat)

gamle hus, svarer Sollid og legger til at Agder fylke nå vurderer en lignende utdanning i Grimstad – da med fokus på bygg ved kysten.

– På Gjøvik handler det mye om tømmer og stokk, mens i Agder trenger vi å styrke kunnskapen om panelarkitektur og bygg i kystbyene våre.

ALLE VIL HA SPESIALISTEN

Markedet for bygningsvern er større enn noen gang. Huseiere og forvaltere av kulturminner følger med og vil ha fagfolk som mestrer tiltakene de skal få utført.

«Markedet for bygningsvern er større enn noen gang. Huseiere og forvaltere av kulturminner følger med og vil ha fagfolk som mestrer tiltakene de skal få utført.»

– Nettverket i dag er noe helt annet enn før i tida. Det er blitt enklere å finne og snakke med håndverkere, miljøer og forvaltere. Nettopp derfor bør du spesialisere deg og bli kjempegod på noe. En av grunnene til at jeg sitter der jeg gjør i dag, er at jeg har funnet min nisje og spesialisert meg på det, sier Sollid.

INTERNASJONALE MULIGHETER

– Norge er et lite land innen bygningsvern, minner Sollid om.

Han kjenner dyktige håndverkere som lykkes i USA og Russland med tyngre restaureringsprosjekter. Både Tyskland og Italia har store fagmiljøer og prosjekter med gode muligheter for å lære nytt.

– Men du må bli god på ditt lille område. Jeg skal gi et eksempel: Tradisjonshåndverker Eystein Greibrokk var en gårdbruker i Setesdal som – med hjelp fra oss – lærte seg opp på leirmuring. Han ble bedre og bedre, samtidig som ingen andre satset på dette. Det tok tid, men han har fått seg et navn og nå reiser han Norden rundt på kjempespennende prosjekter, forteller Aadne Sollid. ■

– HER HAR VI GOD MULIGHET TIL Å LÆRE AV HVERANDRE

Facebookgruppa «Norges Tømrere» er et forum med god takhøyde for diskusjon, spørsmål og svar, sier tømreren som opprettet den.

Erik Wiklund Nordnes grunnla gruppa i 2016 og har nå over 1 300 medlemmer der de fleste er mellom 20 og 35 år.

Alle ser vi etter svar og tips på internett. Men er svaret på Google riktig? Det er litt tryggere å drøfte faget sitt på norsk med personer i en gruppe der du selv er medlem.

For huseiere finnes det utallige grupper og fora på nett. Nordnes fant ingen for tømrere.

– Derfor opprettet jeg en gruppe selv, sier Nordnes.

Han krever ikke svennebrevet av nye medlemmer: – Kravet er i hovedsak å være, ha vært eller ønske å bli tømrer. Men det gis tilgang til andre håndverksgrupper. Det er nyttig om man kan lære noe av hverandre. Dessuten er det ofte vanskelig å bedømme hvem som slippes inn i gruppa. Hovedsaken er at dette ikke skal være en «oppussingsgruppe» for ufaglærte, forklarer Nordnes. Han anslår at gruppa vokser med ca 10 personer i uka.

LURER MEST PÅ AS OG ENK

– Hvorfor bør tømrere møtes på sosiale medier og diskutere faget sitt?

– Vi bør ha et forum med mulighet for diskusjon, spørsmål og svar. Tømrerfaget er stort og omfatter mye forskjellig. Svennebrevet vårt er det samme, men det er stor forskjell på å bygge leiligheter i byen og lafte hytter på fjellet. Selv jobbet jeg mye med bad, rehabilitering og forsikringsskader før jeg ble bygningsfagskyndig i Anticimex, forteller Nordnes.

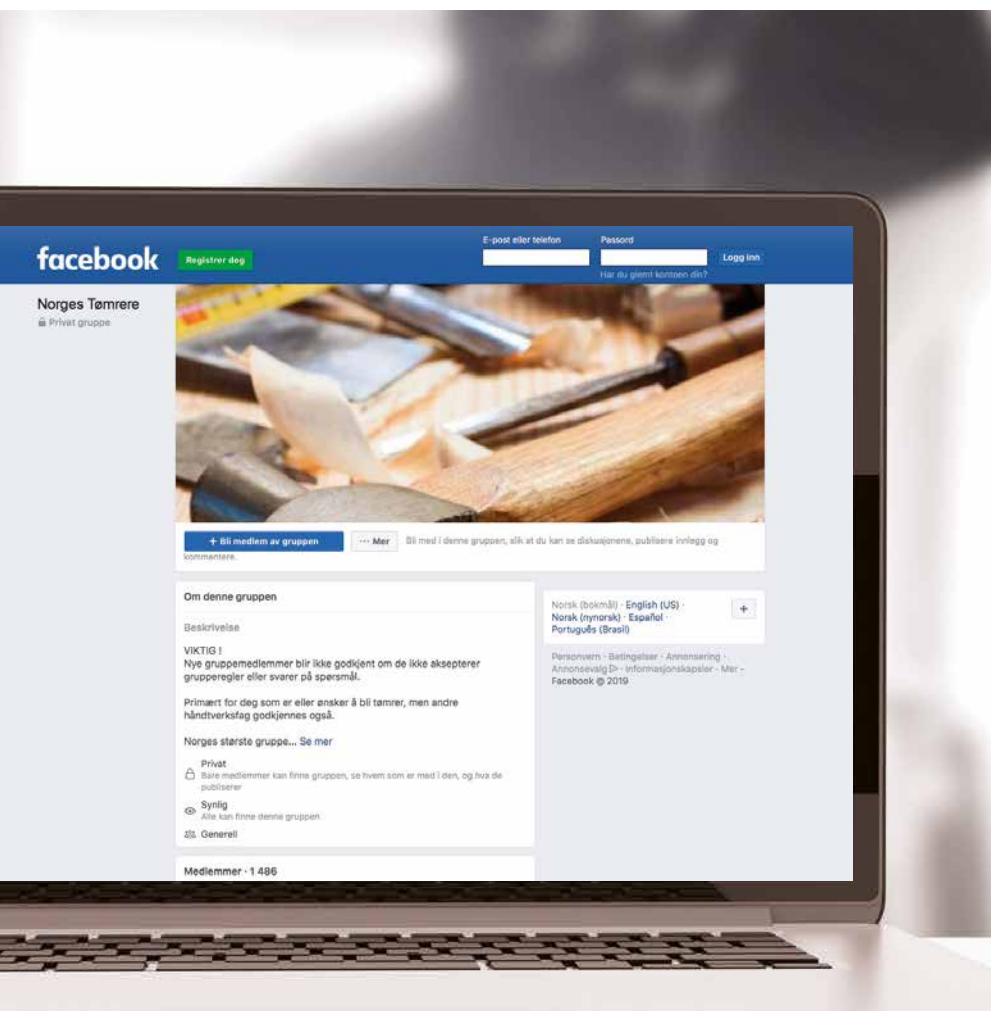
– Tømrerfaget omfatter så mye at det alltid er noe nytt å lære og dele, sier Erik Wiklund Nordnes. (Foto: Privat)

– Hva diskuteres mest i gruppa?

– Det er flest spørsmål om det å drive enkeltpersonforetak eller AS, svarer Nordnes.

Han synes temaene der han selv lærer noe nytt, er de mest interessante.

– Dette er selvfølgelig veldig individuelt og derfor håper jeg at alle bruker «Norges Tømrere» om det er noe som virker uklart. Andres erfaringer er alltid nyttig. Det man ikke finner svar på i et oppslagsverk, kan man ofte få svar på gjennom å se og lese hva andre har gjort, sier tømreren. Han vil gjerne ha flere medlemmer i gruppa som deler spørsmål og tips om utførelse av faget. ■

NOEN NYTTIGE GRUPPER PÅ NETT

Norges Tømrere, ca 1 300 medlemmer
facebook.com/groups/1039718919430267/

Kjøp og salg av utstyr til tradisjonelt håndverk, ca 2 000 medlemmer
facebook.com/groups/820217088109607/

Øks, restaurering og sliping, ca 3 800 medlemmer
facebook.com/groups/526532070831871/

Tradisjonshandverk og restaurering, ca 13 200 medlemmer
facebook.com/groups/103434546531723/

Handverkslaget, foreningen for tradisjonshandverk,
ca 1 400 medlemmer
facebook.com/groups/981706588672015/

Oss Håndverkere Imellom, ca 1 400 medlemmer
facebook.com/groups/588705214506280/

ByggeBolig.no, ca 37 000 medlemmer - mange private
www.bygebolig.no/forum

KOMPETANSE VIKTIGERE ENN PRIS

Svenske Byggma intervjuet nylig mer enn 1000 svenske huseiere om hvilke grunner som avgjorde valget av håndverker til arbeider i hjemmet. Det viktigste kriteriet var at håndverkeren er dyktig og kunnskapsrik. Det nest viktigste er at håndverkeren er pålitelig på tid og avtaler. Bare på en tredjeplass finner vi prisaspektet.

KARTLEGG DIN KOMPETANSE OG OPPDAG NYE MULIGHETER

■ **Kompetansekartlegging.** For å få oversikt over hva du kan og hvilken kompetanse du trenger, kan det være lurt å be om en kompetansekartlegging. Snakk med sjefen din om dette. Du kan også sjekke dine ferdigheter i lesing, skrijving, regning, data og muntlig for å finne ut om det er noe du trenger påfyll av.

■ **Råd fra en profesjonell karriereveileder.** Du kan oppsøke et gratis, offentlig karrieresenter for å få råd om hvilke muligheter du har til å lære mer og eventuelt gi deg selv en ny retning i yrkeskarrieren. Alle landets fylker har et slikt tilbud.

■ **Kurs og deltidsstudier.** Mange arbeidsplasser har ulike ordninger for etter- og videreutdanning. Ofte kan du få økonomisk støtte og/eller fri til å ta kurs eller studier på deltid. Orienter deg om hvilke ordninger arbeidsplassen din har, og snakk med sjefen din om hva du ønsker deg.

■ **Kurs på jobben.** Gjennom tilskuddsordningen Kompetansepluss kan din arbeidsplass få penger til å kurse ansatte i lesing, skrijving, regning, muntlig, ikt og norsk. Virksomheter og frivillige organisasjoner kan søke om penger gjennom ordningen, som skal bidra til at voksne får nødvendig kompetanse til å mestre krav og omstilling i arbeidslivet.

■ **Opplæring på nett.** Det finnes en rekke ulike former for kurs og e-læring som du kan ta via internett.

PRODUKTER

HYBRID TRANSIT BLE ÅRETS VAREBIL I EUROPA

Ford Transit Hybrid line-up ble kåret til International Van of the Year (IVOTY) 2020 i Lyon i Frankrike. Ford Ranger vant prisen som beste pickup, International Pickup Award 2020 (IPUA).

– Denne dobbeltseieren viser hvorfor Ford fortsatt vil være bestselgeren i det europeiske markedet for nyttekjøretøy,

sier administrerende direktør i Ford Motor Norge, Per Gunnar Berg i en pressemelding.

– De elektrifiserte Transit Custom-modellene og nye Ranger leverer langt lavere driftskostnader og er bedre for miljøet. Samtidig har vi ikke latt dette gå på bekostning av nyttelast, plass og andre praktiske løsninger, forklarer han.

STENDERE I PAPP

Den svenske bedriften Wood Tube har tatt patent på stendere av papp som er lettere, rimeligere og mer bærekraftig enn metall.

Ifølge det svenske bransjebladet Skog-industrin, har Wood Tube fått patent på stenderne i Sverige, mens patentet for Europa er under behandling.

Stendere av papir skal ifølge oppfinnerne være langt lettere og rimeligere enn stendere av tynt stål eller annet metall. Samtidig avgir en stender i tremasse fra Wood Tube 14 ganger mindre CO₂-utslipp enn en stender i stål, mener produsenten – som ikke forklarer hvordan stenderne festes med hensyn til heft eller fuktbestandighet.

En fordel som bedriften påpeker, er at de ikke har skarpe kanter som utførende håndverkere kan skjære eller stikke seg på under montasje.

ALLSIDIG GRADVINKEL

Med Hultafors gradvinkel kan en raskt og enkelt merke 45- og 90-gradersvinkler.

Den trekantede gradvinkelen er produsert i massiv aluminium og har CNC-bearbejdede kanter samt eloksert og matt overflate.

Graderingene er gravert med laser for optimal avlesning og høy

motstand mot slitasje.

Gradvinkelen er utstyrt med skalaer til kapping av taksperrer.

Sporene i trekanten fungerer som støtte for merking av for eksempel langsgående linjer eller kutting av gipsplater.

HIKOKI UC18YTSL

BATTERI OG TELEFON KAN LADES SAMTIDIG

En ny lader fra Hikoki kan lade fire batterier og to telefoner samtidig.

Dermed lever den opp til navnet sitt, Multiportlader, og sørger for at en aldri blir strømløs, skriver produsenten i en pressemelding.

Laderen med betegnelsen UC18YTSL, fungerer for både 14,4 – 18V og Multi Volt 36V Li-ion slidebatterier.

Raskest ladetid blir det med ett batteri. For øvrig vil ladetida variere med antall batterier som lades samtidig og hvilken type batteri som lades. Multivolt batterier lades på mellom en halv og en hel time.

Laderen har innebygd kjølesystem som beskytter batteriene og gir lengre levetid. Den har bærehåndtak og en meter strømkabel.

**SORTIMO
PROCARGO CT1**

HENDIG EL- LASTESYKKEL

Sortimo ProCargo CT1 kombinerer nytte-lasten til et lite kjøretøy med manøvrerbarheten og fleksibiliteten til en sykkel.

Lastesykkelen leveres i to forskjellige lengder som gir flere lastemuligheter. Motor er fra Bosch og batteriet har en kapasitet på 500 Wh. Sykkelen lasterom kan innredes på mange ulike måter og lasteevnen er oppgitt til 240 kilo, inkludert fører.

BRANSJEREGISTERET

NORDVESTVINDUET
DIN KOMPLETTE VINDUS- OG DØRPRODUSENT

NORDVESTVINDUET
VOLLUM

NORDVESTVINDUET
INDIVIDUAL

SYNINGOM
REHABILITERING

www.nordvestvinduet.no

Snekkerverksted KJØKKEN - BAD - GARDEROBE SPESIALINNREDNINGER

AUSTVOLL
TRE & DESIGN

Aust Voll Tre & Design
Heigreveien 148, 4312 Sandnes Tlf: 51 66 11 34
E-post: post@austvoll.no www.austvoll.no

Mange om beinet?

For kun kr 450,- kan du gi dine ansatte et eget abonnement på tidsskriftet **Byggmesteren**.

Ring **22 53 53 34**

Forutsetter et hovedabonnement. Dette koster ordinært kr. 790,-

Byggdata

Tlf. 24 14 66 30

Kalkyleverktøy for håndverkere og takstfolk

www.byggdata.no

VERKTØYSLIPING AS

Henter og leverer på østlandet

www.verktoysliping.no

Mobil 932 11 439 / 997 93 140

Gamle Dalsveg 134, 2032 Maura

E-post: verktoysliping@icloud.com

SLIPEVERKSTED FOR:

Sagbruk
Treindustri
Metallindustri
Byggentreprenør
Skogentreprenør
Private

Salg av verktøy

Annonsér i Bransjeregisteret!

Ta kontakt med Anne-Grethe Krogdahl på telefon 94 88 40 01 eller send en e-post til: agk@byggmesteren.as

Har du flyttet?

Husk å gi melding om adresseendring til Byggmesteren!

Tlf: 22 53 53 24

E-post: byggmesteren@info-sys.no

BYGGMESTERFORBUNDET

MEDLEMSKAP LØNNER SEG!

Telefon: 23 08 75 77 E-post: hei@byggmesterforbundet.no
www.byggmesterforbundet.no

Annonser i Byggmesteren på nett?

Kontakt Anne-Grethe Krogdahl på agk@byggmesteren.as eller 94 88 40 01

BYGGMESTEREN

**SJEKK UT BLAD-
KIOSKEN VÅR!**
BYGGMESTEREN.AS

Tre østfoldinger som innledet om knutepunktstrategien: Ulf Larsen (nærmest), Arild Andersen og Frank Pedersen.

KNUTEPUNKTSTRATEGIEN TAR JOBBENE VÅRE

HELL: Byggmestre i Østfold har mange gode argumenter mot knutepunktstrategien som vil prege all boligbygging i årevis framover.

AV **PER BJØRN LOTHERINGTON**
PBL@BYGGMESTEREN.AS

Både i Fredrikstad og Moss får strategien for fortetting rundt kollektivknutepunkt stor betydning for den som bygger boliger. I Fredrikstad har kommunens forslag til 60 prosent konsentrasjon av nybygging i sentrum, møtt massiv motstand i 300 høringsvar, men ingen er tatt til følge, fastslo Arild

Andersen, formann i Fredrikstad Byggmesterlaug på Byggmesterforbunders formannskonferanse.

– For oss betyr dette mindre arbeid fordi vi ikke får noen steder å bygge, og det til tross for at det er et marked for rekkehus og eneboliger. Alle vil ikke bo i blokk, som kommunen ser ut til å mene, fortsatte han. Andersen minnet om at dette etter hvert vil føre til at det blir vanskeligere å ta inn lærlinger og holde på jobbene i bedriftene.

ALLE SKAL IKKE TIL OSLO

– Knutepunktstrategien baserer seg på at alle skal reise til Oslo, men det er ikke alle i Moss som skal det, påpekte Ulf Larsen, mangeårig styremedlem i forbundet, som

driver byggmesterbedrift i byen.

– I Moss er det lagt til rette for at Bane Nor får utvikle sine tomter rundt stasjonen. I alt er det kommet inn over 30 forslag til boligområder i kommuneplanen, men bare to er akseptert, sa han videre.

JOBBER POLITISK

– Det er nasjonale retningslinjer og fylkesmannens tolkning av dem som legger føringene for kommuneplanene. Sånn som det nå ligger an, skjønner jeg godt at byggmestre i Østfold er bekymret for framtida, sa Frank Pedersen, regionleder i Østfold.

Han viste til at Fredrikstads kommuneplan legger opp til at det skal bygges 8 800 nye boliger i kommunen de nærmeste 10-12 åra. Bare 800 av dem vil være eneboliger, det vil si knapt 80 i året i perioden for kommuneplanen.

BYGG BLOKKER

Byggmestrene i Østfold møtte ikke mye forståelse fra daglig leder og oldermann i Byggmesterforbundet Bergen:

– Det er en tapt kamp å kjempe for å bygge eneboliger på flat mark. Det har Stortinget slått fast i sine bærekraftsmål. Derfor må vi bygge på annen måte framover, mente daglig leder Inge Bauge.

– Det er lenge siden vi har bygd eneboliger, vi bygger i høyden. Jeg vil oppfordre dere til å komme inn i det markedet, det er mye å gjøre der, fulgte oldermann Geir Ove Lunde opp. ■

Daglig leder Inge Bauge i Byggmesterforbundet Bergen mener Stortingets bærekraftsmål gjør kampen for eneboliger til en tapt kamp.

NYE MEDLEMMER MÅ TAS GODT IMOT

HELL: Lokalforeningen bør oppsøke nye medlemmer så snart de har meldt seg inn.

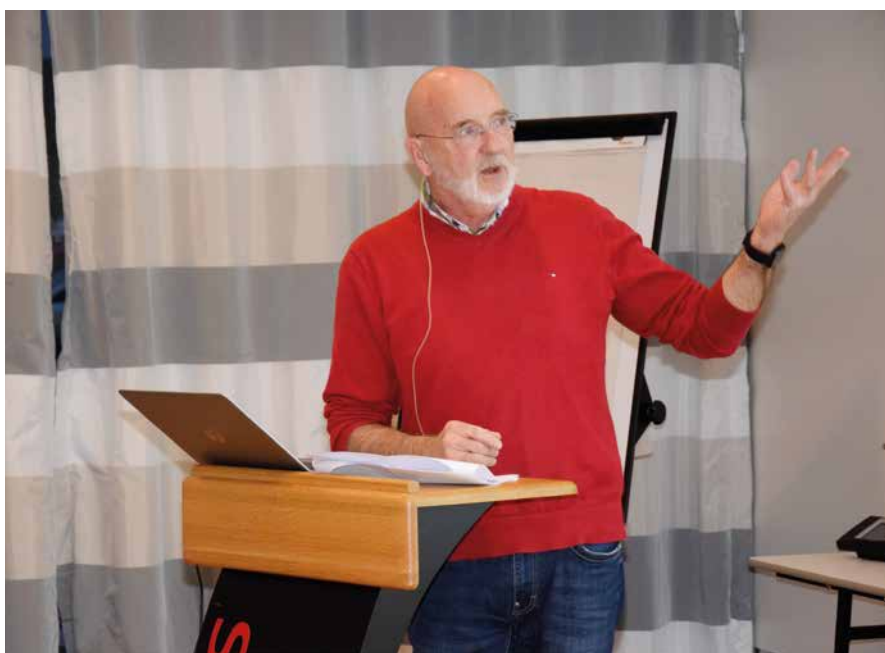
– Videre bør lokalforeningen prioritere byggeplass- og bedriftsbesøk hos medlemmer og potensielle medlemmer for å selge inn hva forbundet står for, foreslår Arvid Sjøgaard. På formannskonferansen presenterte den tidligere daglige lederen i Byggmesterforbundet Oslo og Akershus mange forslag til hva forbundet lokalt og sentralt må gjøre for å verve nye og ta vare på medlemmer i forbundet.

SER IKKE HVA DE GÅR GLIPP AV

Han har besøkt en rekke bedrifter som står utenfor forbundet. Noen av dem har vært medlemmer, andre har valgt ikke å melde seg inn. Gjengs oppfatning «der ute» er at bedriftene ikke kjenner godt nok til hva forbundet har å tilby og de derfor ikke ser at medlemskap gir dem nok igjen for kontingenten. Noen sier de er positive til forbundet, men ønsker ikke å knyttes til BNL og NHO.

MØTER EN FADDER

Sjøgaard mener styret i lokalforeningene må opptre som faddere og ta godt imot

Arvid Sjøgaard redegjorde for hva ikke-medlemmer mener om forbundet.

nye medlemmer når de kommer på medlemsmøter. Mange kvier seg for å gå på møter fordi de ikke kjenner noen.

Han tar til orde for at medlemsmøtene må ha et faglig innhold, så medlemmene ser at de kan få noe nytte av å delta.

– Særlig unge mestre er sugne på kunnskap, og vil gjerne møte erfarne

kolleger, poengterte Sjøgaard. Han legger til at forbundet bør bygge opp et ungdomsmiljø der yngre medlemmer kan treffe sine likesinnede.

Forbundet har åpnet for at unge under mesterutdanning kan bli tatt opp som «Ung mester»-medlemmer.

EGET ANBUDSTORG MÅ IKKE BLI FOR DYRT

HELL: Et anbudstorg som forbeholdes seriøse håndverkere og kunder, kan kanskje være en god idé. Bare det ikke blir for dyrt, mener byggmestrene.

Det var likevel ikke veldig positivt respons på administrasjonens og styrets forslag om et seriøst anbudstorg.

– Tilbudet er ment som en fordel for medlemmene, og det skal være et alternativ til andre anbudstorg som har svært lav status blant seriøse, forklarte daglig leder Frank Ivar Andersen da han innledet til debatten.

REDD FOR KOSTNADENE

Flere uttrykte skepsis til hvilke kostnader et sånt tilbud vil medføre. Andre viste til erfaringer fra mindre, lukkede fora som førte til at bedriftene ble dynget ned i uinteressante forespørsler.

STYRKE EGEN TJENESTE

Byggmesterforbundet har allerede en tjeneste som kan gjøre nytta når kunder

vil ha tak i gode byggmesterbedrifter. På nettsidene kan kunder bruke søkefunksjonen «Finn mester».

– Den burde heller gjøres bedre og lettere å søke i, var det noen som foreslo.

VURDERER MULIGHETENE

Administrasjonen i forbundet vil ta med seg innspillene og vurdere ulike løsninger nærmere, oppsummerte daglig leder Frank Ivar Andersen.

Styreleder Per Ove Sivertsen innledet om styrets arbeid med BNL-saken.

BYGGMESTRE USIKRE PÅ BNL-UTGANG

HELL: Byggmesterforbundets styre fikk både heiarop og bekymringsmeldinger da BNL-saken ble debattert på formannskonferansen.

På det ene sida var det tillitsvalgte som mente forbundets styre må melde forbundet ut av BNL (Byggenæringens Landsforening) nå. På den andre sida var det andre som mente konsekvensene måtte utredes nærmere. Noen mente at en utredning må gjøres av noen nøytrale som er uavhengig av styret.

23 SIDER OM KONFLIKTER

BNL-saken har versert siden styret i forbundet i mars varslet BNLs styre at BNL må konsentrere seg om tariff- og arbeidsgiversaker. Styret fikk støtte for dette på landsmøtet i juni. Nå kunne styreleder Per Ove Sivertsen redegjøre for status så langt.

Han viste til et hefte med 23 sider som dokumenterer konflikter og dissenser forbundet har hatt i BNL fra den første

stridssaken som gjaldt allmenngjøring for 15 år siden. Han pekte også på to ferske konfliktsaker som illustrerer dette. Det gjaldt at BNL inngikk ny avtale om seriositetskrav med Fellesforbundet på ettersommeren og at det ble gjort av hensyn til Fellesforbundets interne behov, selv om det var i strid med Byggmesterforbundet som jo er landsforeningens nest største medlem.

UMULIG Å SAMLES OM BYGGKVALITET

Sivertsen viste videre til Boligprodusentenes rapport om byggkvalitetsutvalgets arbeid som ble fremmet som et soloutspill i oktober.

– Dermed blir det umulig for BNL å framstå samlet i en vurdering av Byggkvalitetsutvalget når det fremmer sin innstilling i februar, poengterte han.

SMÅ KOMMER INN – STØRRE GÅR UT?

De tillitsvalgte i lokallforeningene i forbundet diskuterte BNL-saken i grupper, og i oppsummeringene etterpå, viste

det seg at det er forskjellige meninger og holdninger rundt i landet.

Usikkerhet om konsekvensene av utmelding, var framtreddende. Noen påpekte dessuten at det ikke er så godt å vite hva BNL egentlig betyr for medlemmene, så det ikke er greit å si hva man kan miste.

Ei gruppe mente en utmelding kan føre til at flere mindre bedrifter vil melde seg inn i forbundet, mens andre uttrykte frykt for at større medlemmer vil søke til andre ved en skilsmisse fra BNL.

Et usikkerhetsmoment er også knyttet til arbeidsgiver- og tariffspørsmål ved en utmelding. Styrelederen forklarte at det er tatt opp i møte med NHO, men ennå ikke avklart.

ARBEIDER OG INFORMERER

Styreleder Per Ove Sivertsen konstaterte at styret vil arbeide videre med denne saken. De vil se på ulike sider og konsekvenser av valg som må gjøres. Han lovet de tillitsvalgte bedre informasjon og at saken tas opp til avgjørelse på landsmøtet i juni i neste år. ■

Bygg21 – også for byggmestre

FIA's HJØRNE

AV **FRANK IVAR ANDERSEN**
DAGLIG LEDER
BYGGMESTERFORBUNDET

På et avslutningsarrangement for bransjeforbedringsprogrammet Bygg21 i begynnelsen av desember, sendte statsråd Monica Mæland stafettspinnen videre til byggenæringen med en klar oppfordring om å ta videre resultatene og erfaringene som er hentet inn gjennom Bygg21.

Avslutningsarrangementet markerte slutten på et arbeid som ble opprettet av Kommunal- og moderniseringsdepartementet i samarbeid med næringen i 2013. Starten var krevende og en stund så det ut til at dette programmet, som mange lignende prosjekter, skulle ri inn i solnedgangen uten å sette spor etter seg.

Det ble tatt grep i departementet og etter at det kom på plass et styre som rammet inn prosjektet i forhold til omfang og tidsramme, kom Bygg21 opp på skinner. Sammen med leder av programmet, Sverre Tiltne, har styret med stadig hånd drevet prosjektet frem til sin planlagte avslutning. Hele verdikjeden har deltatt i arbeidet med det hovedfokus å samle inn beste praksis og gode erfaringer. Basert på dette, er det utarbeidet syv veiledere som næringens aktører nå oppfordres til å ta i bruk. Statsråd Mæland understreket under programmets avslutningsarrangement at verdien av Bygg21 ligger i om dette blir tatt videre av næringen selv.

Statsrådens understrekning er det all grunn å gi sin tilslutning til. For Bygg21 er ikke dette slutten, men slutten på begynnelsen. Det siste året har Bygg21 lagt ned mye

ressurser i å markedsføre resultatene og det var et kreativt grep da de lanserte sin signaturkampanje. Hele 444 virksomheter har valgt å skrive Bygg21-signaturen og dermed forpliktet seg til å ta i bruk minst én av veilederne i sitt videre arbeid.

Det er gledelig at mange byggmesterbedrifter, i likhet

med Byggmesterforbundet, har valgt å underskrive Bygg21-signaturen. De syv rapportene og syv veilederne som er utarbeidet, kan enkelt hentes på bygg21.no, eller i brukerappen byggelig.no. Kaster man bare et overfladisk blikk på innholdet, kan det umiddelbart ikke synes å være aktuelt for byggmestre. Dukker man derimot litt ned i stoffet, ser man at det aldri tidligere, også for vår

Sverre Tiltne var leder for programmet og byggmester Jon-Olav Sigvartsen var styremedlem i Bygg21. (Arkivfoto: PB Lotherington)

bransje, har vært lettere å finne, dele og bruke beste praksis for effektive plan- og byggeprosesser.

De mest aktuelle rapportene og veilederne for byggmesterbedrifter er etter min vurdering knyttet til områdene plan-/regulering, utbyggingsavtaler, samhandling i byggeprosesser og kompetanse.

Bygg21 ble en dugnad som mobiliserte, og arbeidet har fått legitimitet og anerkjennelse i næringen. Bak det hele ligger en uttalt målsetting om å kutte kostnadene 20 prosent. Det er et ambisiøst tall, men mulig å oppnå. Svarene, potensialet og mulighetene finner vi på bygg21.no og i brukerappen byggelig.no. Nærmere gratis lunsj er det vanskelig å komme. ■

Pust ut!

SUDOKU 0120

LETT:

1			7	6	9	4		2
6		9		4		1	3	
			3		1	6	7	9
		2	1			9		
4		1	5	9	8		2	
7	9	6	4	3				1
			9		7			
3		7	8		4	2	9	5
		4	6	5				

VANSKELIG:

	2	3				4	9	
			8					
	6	5	3				1	2
5						9		8
2		6		5	8			
	8	1	9		4	6		
								4
3				6		5		
			2				6	

Fyll ut de tomme feltene slik at både de loddrette og vannrette radene, samt hver av boksene med 3 x 3 felter, inneholder alle tallene fra 1 til 9.

LØSNING:

LETT:

2	1	8	5	9	7	2	6	3
5	6	2	7	1	8	4	9	3
7	9	3	4	2	6	8	1	5
1	8	5	2	6	7	9	3	4
9	2	4	8	6	5	1	3	7
6	7	9	1	8	3	5	2	4
8	3	1	5	7	2	6	4	9
3	5	7	9	1	4	8	2	6
4	6	8	3	9	5	1	7	2

VANSKELIG:

1	9	2	8	3	7	6	5	4
6	8	5	1	9	7	2	4	3
7	3	2	6	7	5	8	1	9
5	2	9	7	6	1	8	4	3
3	7	1	8	5	7	9	6	2
8	7	6	9	2	1	7	3	5
2	1	8	7	4	3	5	9	6
9	5	3	2	6	8	7	4	1
7	6	7	5	1	9	3	2	8

GODT Å HØRE!

Den nye sognepresten reiste rundt i bygda for å bli kjent med sognebarna, og stoppet innom i et snekkerverksted. Presten smilte bredt da han hilste på og spurte en av snekkerne hva han drev med? – Jeg er trappesnekker, svarte han mutt.

– Så flott! Det er jo en sann vel-signelse å kunne bygge trapper så man kan tenke seg opp mot det høye! jublet presten.

Da utbrøt det mutte sognebarnet: – Jeg bygger kjellertrapper!

De to neste temaene i Byggmesteren:

Luksus-trevirke

Hvor kan du finne norske treprodukter av ekstra god kvalitet til restaurering eller nye bygg?

Foto: C. Kunge

0320

MATERIELLFRIST: 2. MARS

Personlig verneutstyr

Nye krav og oppgaver gjør det lurt å investere i utstyr som passer godt på hørsel, syn, lunger og føtter.

Foto: Skydda

0520

MATERIELLFRIST: 8. MAI

BYGGMESTEREN MEDIEPLAN 2020

PRISER OG STANDARD ANNONSEFORMATER

2/1 SIDE

(385 x 260 mm)

4 farger: kr. 37.190,-

1/2 SIDE HØYDE

(90 x 260 mm)

4 farger: kr. 18.750,-

1/3 SIDE BREDDE/HØYDE

(185 x 87 / 58 x 260 mm)

4 farger: kr. 14.850,-

1/4 SIDE SPALTE

(43 x 260 mm)

4 farger: kr. 10.320,-

1/1 SIDE

(185 x 260 mm)

4 farger: kr. 26.450,-

1/2 SIDE BREDDE

(185 x 130 mm)

4 farger: kr. 18.750,-

1/4 SIDE BREDDE/HØYDE

(185 x 65 / 90 x 130 mm)

4 farger: kr. 10.320,-

1/8 SIDE BREDDE/HØYDE

(90 x 65 / 43 x 130 mm)

4 farger: kr. 7.900,-

UTGIVELSER 2020

Utg.	Materiellfrist	Utgivelse
1	6. januar	21. januar
2	10. februar	25. februar
3	2. mars	17. mars
4	1. april	21. april
5	8. mai	26. mai
6	28. mai	16. juni
7	10. august	25. august
8	14. september	29. september
9	12. oktober	27. oktober
10	9. november	24. november

OPPLAG

Godkjent opplag: **5.642** ihht. Fagpressens Mediekontroll

BILAGSPRISER

Bilagskategori	Pris	Stifting, plast-pakking og porto beregnes i tillegg. Bilag kan også distribueres i deler av opplaget. Be om tilbud!
2 sider løst bilag	kr. 18.350,-	
4 sider løst bilag	kr. 33.200,-	
8 sider løst bilag	kr. 39.000,-	
4 sider stiftet bilag	kr. 28.000,-	
8 sider stiftet bilag	kr. 33.200,-	

SPECIALPLASSERING/ANNET

Omslagsside 2	kr. 32.550,-	Byråprovisjon: 5 %
Omslagsside 3	kr. 31.280,-	Formidlings-
Bakside	kr. 35.150,-	godtgjørelse: 2 %

Avbestillingsfrist: 3 uker før utgivelse

Reklamasjonsretten bortfaller hvis materiellfrist ikke overholdes.

Reklamasjoner, rettelser og stoppordre må gis skriftlig.

Alle priser eks mva.

BYGGMESTEREN

Postadresse: Postboks 5475 Majorstuen, 0305 Oslo

Besøksadresse: Sørkedalsveien 9 **Internett:** www.byggmesteren.as

Annonser:

Anne-Grethe Krogdahl, Tlf: 948 84 001

E-post: agk@byggmesteren.as

Grafisk utforming: Almås Design

Annonsemateriell sendes: jan@almaasdesign.no

PRISER NETTANNONSERING

TOPPBANNER, 768 x 150 piksler, kr. 7.700,- pr. uke

NETBOARD L, 748 x 400 piksler, kr. 6.900,- pr. uke

SIDEBBOARD L, 360 x 400 piksler, kr. 3.900,- pr. uke

NETBOARD M, 748 x 300 piksler, kr. 4.900,- pr. uke

SIDEBBOARD M, 360 x 300 piksler, kr. 2.900,- pr. uke

NETBOARD S, 748 x 150 piksler, kr. 3.900,- pr. uke

SIDEBBOARD S, 360 x 150 piksler, kr. 1.900,- pr. uke

L: Large M: Medium S: Small

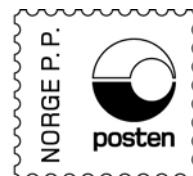
ANNONSE I NYHETSBREVET, 2 ganger i uken, 270 x 120 piksler, kr. 3.400,- pr. uke.

BRANSJEREGISTERET PÅ NETT, kr. 1.000,- pr. måned.

Ved årsavtale gis 2.000,- i avslag.

Inkluderer også annonse i bladet (90 x 40 mm).

Norges viktigste mediekanal?

Pålitelig journalistikk fra A-Å

Med rundt 1,3 millioner månedlige lesere på nett og et samlet papiropplag på 3,5 millioner årlig, er Fagpressen en betydelig mediekanal og samfunnsaktør. Organisasjonen favner over 217 yrkesgrupper og interesseorganisasjoner. Hver med en redaksjon som lager uavhengig og balansert journalistikk for sine engasjerte lesere.